

Новини

**Про уроки сучасності
й міжнародну
безпеку**

с. 5

Актуальне інтерв'ю

**«Так, ми – етнос,
і ми є частиною
народу України»**

с. 10-11

Науковий дискурс

**«Хороші» та «погані»
росіяни:
історіософський
погляд**

с. 14-16

Українські учні вибороли срібло на EOES-2024

З 7 до 14 квітня в Люксембурзі відбулася Європейська олімпіада експериментальної науки EOES (European Olympiad of Experimental Science), у якій Україна взяла участь як гостьова команда.

В олімпіаді беруть участь лише країни ЄС: цьогоріч на ній зустрілися 46 команд із різних європейських держав. Це унікальні змагання, на яких учні виконують експериментальні завдання з фізики, хімії та біології.

Україна продемонструвала гідний результат: увійшла до десятки найрезультативніших та здобула срібну нагороду. Команда з трьох учнів виконали два складні експерименти, зокрема дослідження механізмів виникнення хвороби.

Експериментальні тури відбувалися на базі Університету Люксембургу.

Наступного року олімпіаду прийматиме Хорватія, тож делегація Національного центру «Мала академія наук України» за підтримки МОН України вже має попередні домовленості щодо участі України в EOES-2025. До відбору для участі від України запросять переможців IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з хімії, фізики та біології 2024 року, учасників Міжнародної молодіжної наукової олімпіади IJSO (International Junior Science Olympiad) 2024 та минулих років.

Діма ДІМІТРОВ, «ОіС»,
за mon.gov.ua

Регіональний масштаб – важливий

З квітня на базі Університету Григорія Сковороди в Переяславі відбувся педагогічний івент «Освіта переможців: пріоритети та практичні кроки». Подію організовано Київською обласною державною адміністрацією та Департаментом освіти і науки КОДА для директорів закладів загальної середньої освіти територіальних громад Броварського та Бориспільського районів.

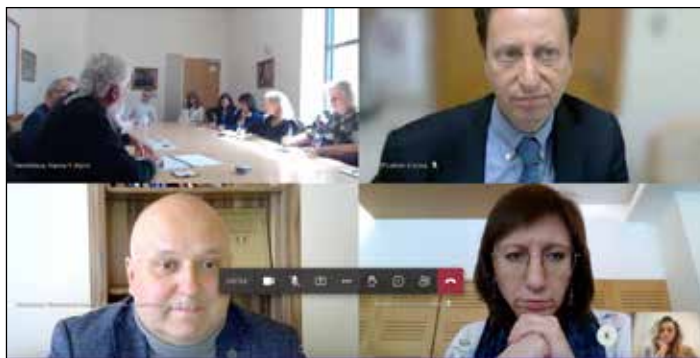
Участь у педагогічному івенті взяло понад 200 учасників, зокрема представники Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, Київської обласної ради, Київської обласної державної адміністрації, Головного управління Національної поліції в Київській області, державних і наукових закладів та установ, громадських організацій, керівники місцевих органів управління освітою Броварського та Бориспільського районів.

Продовження на с. 4.

Зустріч у Посольстві США: підтримка університетських ініціатив

8 квітня в Амбасаді Сполучених Штатів Америки в Києві пройшла робоча зустріч представників Консорціуму університетів України, Молдови (Consortium of Ukrainian and Moldovan Academic Institutions) (CUMAI) і Державного Університету Сан Дієго із представниками посольства США в Україні. Зустріч відбулася по лінії Агентства США з міжнародного розвитку USAID, U.S. Commercial Service, Глобальної програми обміну студентами (Global UGRAD), напрямку Освіта та культура тощо. Консорціум представляли Державний університет Сан Дієго (**Марк Сігел**), Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

(**Володимир Родченко** і **Юлія Квітка**), Одеський національний економічний університет, Херсонський національний технічний університет, Хмельницький національний університет (**Катерина Скиба**) та Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (**Віктор Гассо**). Від Посольства

США в Україні були помічник радника з питань преси, освіти і культури **Ерін Коузенс** та фахівець з питань освіти **Віра Терновська**.

На зустрічі обговорено підтримку роботи Консорціуму університетів CUMAI, зокрема щодо використання досвіду організації вищої освіти

у Каліфорнії (США), допомоги населенню та військовим ветеранам у подоланні проблем посттравматичного стресового розладу, розвитку бізнес-освіти, культурного та технологічного співробітництва тощо.

З боку посольства Консорціум отримав підтримку участі українських студентів, викладачів і науковців у міжнародних проєктах і програмах, започаткованих Сполученими Штатами, зокрема у програмі Фулбрайта. Посольство Сполучених Штатів Америки надасть допомогу для якнайширшого залучення американської академічної, грантової та бізнес спільноти до проєктних ініціатив CUMAI.

Юрій ШЕРЕМЕТА,
«ОІС»
Фото karazin.ua

Педагогічна наука: нинішні досягнення й завдання на завтра

5 квітня відбулися Загальні збори Національної академії педагогічних наук України. З доповіддю «Звіт про діяльність Національної академії педагогічних наук України в 2023 році та завдання на 2024 рік» виступив президент НАПН України **Василь Кремень**.

В обговоренні виступили академіки-секретарі відділень НАПН України **Світлана Сисоєва**, **Олександр Ляшенко**, **Нелля Ничкало**, **Петро Саух**, в.о. академіка-секретаря **Віталій Панок**, а також учені – працівники наукових установ НАПН України і члени академії.

Заступник директора Інституту педагогіки НАПН України **Тетяна Засєкіна** присвятила доповідь науково-методичному забезпеченню освітнього процесу, а саме

підручникам для Нової української школи. Директор Інституту психології імені Г.С. Костюка **Сергій Максименко** наголосив на навчальній літературі на запити суспільства – підручниках з медичної психології, диференціальної психології, інтегративної медичної психології. Директор Інституту проблем виховання **Іван Бех** представив науково-дослідну діяльність установи з розроблення інноваційного концептуально-програмного і методичного супроводу особистості у сучасних умовах. Про цифрові інновації та їх застосування в освіті йшлося у виступі директора Інституту цифровізації освіти НАПН України **Олега Спіріна**. До обговорення здійсненого у 2023-му й окреслення нагальних завдань 2024-го долучилися

ректор Херсонського державного університету **Олександр Свіваковський**, головний науковий співробітник Українського державного університету імені Михайла Драгоманова **Костянтин Ващенко**, завідувач кафедри психології і туризму Київського національного лінгвістичного університету **Олександр Бондаренко**.

У засіданні взяв участь і виступив в обговоренні керівник експертної групи Директорату фахової передвищої, вищої освіти МОН України **Ігор Балуба**. Він високо оцінив напрацювання Академії і подякував за плідну співпрацю.

Відео загальних зборів НАПН України викладено на хостингу YouTube: <http://surl.li/suoqh>.

Лідія ТКАЧЕНКО,
завідувач сектору науково-аналітичної обробки і поширення інформації НАПН України

Міжнародна науково-практична конференція з економіки

4-5 квітня у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара тривала XI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Економіка і менеджмент-2024: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку», яка об'єднала вітчизняних і іноземних науковців задля пошуку напрямів вирішення актуальних питань розвитку економіки, підприємства та менеджменту в умовах глобалізації, встановлення контактів між ученими різних країн.

Співорганізаторами конференції виступили Департамент освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації; Дніпропетровська торгово-промислова палата; Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара; Університет митної справи та фінансів; Поліський національний університет (м. Житомир); Полтавський державний аграрний університет; Університет прикладних наук (м. Міттвайда, Німеччина); Університет «Центр менеджменту» (м. Інсбрук, Австрія); Британський університет

(м. Дубаї, ОАЕ); Інтегральний університет (м. Лакхнау, Індія); Софійський університет Святого Климента Охридського (м. Софія, Болгарія).

Традиційно на пленарному засіданні учасників конференції привітала декан факультету економіки ДНУ, професор **Тетяна Гринько** й зазначила, що життя має тривати і науковці мають знаходити рішення з актуальних проблем розвитку економіки, підприємства, менеджменту, туризму в непростих умовах сьогодення.

Із привітанням виступив також проректор з наукової роботи ДНУ, доцент **Олег Маренков**, який відзначив вагомість й

актуальність тематики конференції, особливо для післявоєнного відновлення нашої країни.

У доповідях зарубіжних і українських науковців було окреслено коло проблемних питань, зокрема щодо пошуку нових підходів до забезпечення економічного розвитку суб'єктів підприємництва в сучасних умовах глобальної нестабільності та військової агресії.

Під час проведення конференції за секціями жвавий інтерес викликало обговорення проблемних питань, що відзначило високий загальний рівень наукових досліджень учасників, які брали активну участь в онлайн-конференції.

Підбиваючи підсумки конференції, організатори та учасники наголосили на високому науково-практичному рівні доповідей, де дослідження мали чітко виражений практичний характер. Професорка Тетяна Гринько наголосила на важливості інтеграції наукових досліджень у міжнародний та європейський простір, а ще побажала науковцям натхнення та успіхів у подальших дослідженнях.

Ольга ПАЩЕНКО,
заступник декана
факультету економіки
ДНУ імені Олеся Гончара,
м. Дніпро

В Ізмаїлі, що на Одещині, відкрито кулінарний хаб

В Ізмаїлі наприкінці березня у межах реформування шкільного харчування за ініціативи Першої леді **Олени Зеленської** на базі Дунайського центру професійної освіти розпочав роботу кулінарний хаб, оснащений сучасним обладнанням. У хабі встановлено сучасні стерилізатори, комбайни-овочерізки, подрібнювачі, тістоміси, електром'ясорубки, кулінарна система «iVario», пароконвектомат, стаціонарне холодильне обладнання вакуумного циклу, шокковий охолоджувач, посудомийна машина купольного типу.

Завідувачка кулінарного хабу **Олена Данукалова** розповіла про необхідність у змінах у шкільному харчуванні – як складу їжі, так і її оформлення.

Тритижневий курс навчання на сучасному обладнанні готувати страви зі шкільного меню, що розроблене шеф-кухарем **Євгеном Клопотенком** разом з командою професійних технологів, має в складі теоретичну і практичну частини, майстер-клас і домашню роботу й завершиться іспитом і видачею сертифіката.

Очікується, що курсанти після навчання

зможуть передати знання своїм колегам.

Першими курсантами кулінарного хабу стали кухарі шкіл та дитячих садочків Саф'янівської громади.

Новий хаб стане майданчиком для навчання також і молодих робітничих кадрів.

На заході, присвяченому початку роботи хабу, директор Департаменту освіти та науки Одеської ОВА **Олександр Лончак** привітав усіх присутніх з подією, найкращі співробітники Центру отримали грамоти, а всі долучені до відкриття хабу – подяку. По завершенню офіційної частини для слухачів курсу та присутніх

був проведений майстер-клас із приготування страв на новому обладнанні.

Нагадаємо, що Одещина увійшла в перелік трьох пілотних регіонів, де створено центри підготовки кухарів освітніх закладів в рамках шкільної реформи харчування, що стартувала 1 вересня 2021 року (за якою всі дитячі садочки та школи України перейшли на нові стандарти і норми харчування). Це один з напрямів, яким опікується Перша леді України Олена Зеленська.

Завдяки проєкту School Chef's Training Hubs Development, який допомогли впровадити партнери зі Швейцарії, в Україні легше йтиме реформа здорового дитячого харчування у дитячих садках і школах. Головна мета – підвищення якості обслуговування завдяки сучасним технологіям.

Кулінарний хаб в Ізмаїлі став другим з трьох запланованих в Одеській області. Раніше такий хаб відкрили в Одесі.

Ярина РУСИНСЬКА,
журналіст,
м. Ізмаїл, Одеська обл.

Регіональний масштаб – важливий

Закінчення. Початок на с. 1

У фокусі обговорення були найбільш актуальні питання діяльності з реформування галузі освіти в умовах сьогодення з урахуванням регіональних аспектів, зокрема: моделювання мережі старшої профільної школи; цифрова трансформація освітньої системи; використання штучного інтелекту для спрощення виконання адміністративних обов'язків та організації освітнього процесу; запровадження в освітнє середовище міжнародної проєктної діяльності та інновацій; створення Центрів національно-патріотичного виховання дітей та молоді; застосування нових підходів до вивчення предмета «Захист України»; удосконалення системи організації харчування в закладах освіти; створення безпечного освітнього середовища в умовах воєнних загроз; підтримка здобувачів освіти у навчанні, професійному виборі та кар'єрному зростанні; реалізація програм сприяння дорослому населенню, зокрема учасникам війни, у перекваліфікації та нав-

Віталія Коцура пролунало, що від початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну освітні заклади стали для громадян не лише місцями здобуття знань, а й «пунктами незламності», де можна отримати не лише гуманітарну допомогу, а й психологічну підтримку.

«Ми поставили собі за мету не припиняти навчання і, водночас, створити максимально безпечні та комфортні умови для студентів та науково-педагогічних працівників – і нам це вдалося. Подолання робить нас сильнішими, впевненішими, мобільнішими. Нинішній івент має стати традиційним, де освітяни усіх рівнів і надалі обмінюватимуться власним досвідом, думками та кращими практиками задля розвитку освіти Київщини зокрема й України в цілому», – зазначив ректор УГСП.

Голова Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій **Сергій Бабак** подякував всім присутнім за їхню працю та внесок у збереження освітньої системи у складні часи війни. Народний депутат України привернув увагу присутніх до не-

Київської обласної ради, ректор Білоцерківського аграрного університету **Олена Шуст**, виступаючи, наголосила на важливості громадського обговорення реформ, що тривають в Україні, та закликала всіх присутніх активно долучатися до цього процесу.

Очільник Переяславської громади **Вячеслав Саулко** висловив вдячність освітянам за їхню віддану працю у складні для країни часи та відзначив важливу роль освіти у перемозі українського народу.

Після вітальних слів було виголошено доповіді. Думками щодо моделювання мережі старшої профільної школи поділився експерт проєкту DECIDE, ГО «Розвиток громадянських компетентностей в Україні» – **DOCCU Павло Остапенко**. Розповів про алгоритми моделювання закладів профільної середньої освіти.

Заступник голови Київської обласної державної адміністрації з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації **Андрій Братусь** виголосив доповідь на тему «Цифрова трансформація освіти». Серед іншого доповідач зазначив, що за підтримки Фондації Олени Зеленської й благодійників учителів і учнів області отримали 8764 ноутбуки та 107 комплектів мультимедійного і комп'ютерного обладнання.

Засновник High Tech Business School **Максим Безуглий** звернув увагу на використання штучного інтелекту для спрощення виконання адміністративних обов'язків та організації освітнього процесу в закладах освіти.

Фахівець-аналітик з дослідження товарного ринку **Леся Шукіна** розглянула «Особливості організації процесу закупівлі продуктів харчування в умовах воєнного стану через Прозорро Маркет».

Директор Київського обласного центру зайнятості **Денис Дармоустук** розповів про реалізацію активних програм сприяння зайнятості, зокрема, видачу та використання ваучерів для перекваліфікації педагогів і військовослужбовців.

Головний спеціаліст управління освіти виконавчого комітету Обухівської міської ради **Людмила Глушко** запропонувала для обговорення питання

створення Центрів національно-патріотичного виховання та нові підходи до організації вивчення предмета «Захист України».

Начальник відділу ювенальної превенції Управління превентивної діяльності Головного управління Національної поліції в Київській області **Олена Косенко** та інспектор відділу протидії кіберзлочинам в Київській області Департаменту Кіберполіції Національної поліції України **Василь Романенко** представили доповідь «Досвід реалізації проєкту «Безпечний освітній простір».

Заступниця голови Київської обласної державної адміністрації **Жанна Осипенко** зосередила увагу на регіональних векторах реформування системи освіти.

Було чим поділитися і представникам Університету Григорія Сковороди в Переяславі. Проректор з міжнародної та проєктної діяльності **Оксана Ковтун** представила доповідь «Міжнародна і проєктна діяльність як необхідна складова освітнього середовища». Розповіла про програму Європейського Союзу у сфері освіти, професійної підготовки, молоді та спорту Еразмус+, проєкти та ключові напрями діяльності. Проректор з наукової та інноваційної діяльності **Василь Дудар** у промові звернув увагу на важливість інновацій у процесі цифрової освіти в Україні, а керівник відділу профорієнтації та працевлаштування Університету **Ольга Костюкевич** висвітлила пріоритетні напрями та стратегії підтримки здобувачів вищої освіти Університету Григорія Сковороди в Переяславі у навчанні та кар'єрному зростанні.

Педагогічний івент «Освіта переможців: пріоритети та практичні кроки» продемонстрував готовність до співпраці та спільної діяльності представників освітнього середовища. Завдяки активним дискусіям та обміну думками учасники ознайомилися з новими ідеями, що сприятимуть подальшому розвитку освіти в регіоні.

Світлана ГРЕСЬКО,
фото Ірина СЕРЕДА,
відділ інформаційних
технологій та зв'язків
з громадськістю УГСП,
м. Переяслав

чання упродовж життя.

На початку заходу присутні вшанували хвилиною мовчання пам'ять загиблих в російсько-українській війні. Зустріч відкрила заступник голови Київської обласної державної адміністрації **Жанна Осипенко**, яка наголосила на важливості спільної роботи і діалогу для забезпечення якісної освіти для молодого покоління, в умовах війни та геополітичних змін.

У промові ректора Університету Григорія Сковороди в Переяславі

обхідності продовження реформ у сфері освіти, зокрема впровадження Нової української школи та трансформації мережі закладів освіти. «Ми проводимо реформи на всіх рівнях і запрошуємо брати участь в обговоренні, нам потрібен зворотній зв'язок. Я щасливий, що в нас відбувається діалог та вдячний за запрошення», – підкреслив Сергій Бабак.

Голова постійної комісії з питань освіти, науки, культури, духовності та релігії

Про уроки сучасності й міжнародну безпеку

12 квітня 2024 року на факультеті міжнародних відносин Львівського університету у змішаному форматі відбулася VI Міжнародна наукова конференція «Криза сучасної системи міжнародної безпеки: уроки російської агресії проти України». Організаторами наукового форуму є факультет міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка, Центр міжнародної безпеки та партнерства, Ягеллонський університет у Кракові, Інститут національної та міжнародної безпеки (Сербія), Координаційний центр міжнародного діалогу Україна-ЄС і Центр інформації та документації НАТО.

У роботі конференції взяли участь науковці й викладачі закладів вищої освіти, працівники органів державного управління та місцевого самоврядування України й інших держав, молоді науковці, аспіранти й студенти, які досліджують сферу політичних, економічних, правничих, соціологічних та історичних наук.

Учасників конференції та гостей привітав завідувач кафедри міжнародних комунікацій та цифрової дипломатії **Роман Вовк**. Він зазначив: «Нашу конференцію присвячено проблемам міжнародної безпеки і кризі міжнародної безпеки, що склалася в теперішніх умовах. Основну увагу ми зосередимо на проблемах російсько-української війни і тих уроках, наслідках і діях, що спричинила ця війна, а також, як це впливає на процеси міжнародної безпеки у цілому світі».

До учасників заходу звернувся декан факультету міжнародних і політичних досліджень Ягеллонського університету в Кракові, професор **Павел Лаїдлер**, який зокрема зауважив, що колектив Ягеллонського університету пишається співпрацею з Львівським національним університетом імені Івана Франка. «Приємно бачити, що незважаючи на тривалу драму

війни, яка без сумніву негативно впливає на життя мільйонів українців, наукові інституції, дослідники та експерти не опускають рук у прагненні отримати знання і досвід щодо питань і процесів, які можуть вплинути на міцність Української Держави і, сподіваємося, приведуть до кінця цієї драматичної війни, – наголосив Павел Лаїдлер. – Як професорсько-викладацький колектив ми постійно докладаємо зусилля, спрямовані на встановлення миру для українського народу й усвідомлюємо, що наша спільна наукова співпраця може стати ефективною платформою для визначення інструментів, які можуть допомогти нам досягти цієї мети. Тим паче, що цьогогоріч конференція стосується різних аспектів національної та міжнародної безпеки, кібербезпеки, гібридної війни, ролі дипломатії».

Слова вітання учасникам конференції адресував також директор Інституту політології та міжнародних відносин Ягеллонського університету, професор **Адріан Тишкевич**, який висловив переконання, що ця конференція є надзвичайно важливою з точки зору багаторічної співпраці між освітньо-науковими установами. «Програма конференції дуже насичена – вона охоплює різні сфери як міжнародних відносин, так і міжнародної безпеки. Сподіваюся, що наша дискусія служитиме головній меті заходу – знайти концепцію майбутнього, яка б призвела до стабілізації міжнародного порядку», – підсумував Адріан Тишкевич.

Висловив сподівання на продуктивний результат і декан факультету міжнародних відносин ЛНУ імені Івана Франка, професор **Маркіян Мальський**: «Уроки російської агресії проти України стають дуже очевидними і мають різний вимір, ми аналізуємо їх у різних площинах і тут дуже важливим є академічний аналіз цієї ситуації. Важливо щоб академічна спільнота, експерти і вчені проаналізували, що ж відбувається в нашому світі. Чому так сталося, що наприкінці XX століття ми бачили триумф мирних ініціатив і добрих стосунків між державами, а XXI століття, яке мало би зробити ще один крок до кращого і спокійнішого життя, стало бурхливим і небезпечним і руйнує всю систему міжнародної безпеки. А що найголовніше – ставить питання про сучасний міжнародний лад, про сучасний світовий порядок».

Директор Інституту національної та міжнародної безпеки (Сербія, Белград), професор **Дарко Трифунович** презентував колегам доповідь, присвячену новим викликам системи національної та міжнародної безпеки. Під час пленарного засідання прозвучали також виступи, присвячені іншим актуальним питанням міжнародної безпеки. Йшлося зокрема про уроки інформаційної кампанії та дипломатії, про російське вторгнення в Україну як поштовх до відродження євроатлантичного партнерства, про ООН як марний регулятор «кризи безпеки».

Після презентації доповідей та їхнього обговорення, робота конференції тривала в межах двох секцій – «Теоретичні засади міжнародних відносин та системи безпеки» та «Прикладні аспекти міжнародного співробітництва у сфері безпеки».

Загалом на конференції представлено широкий спектр наукових доповідей в межах кількох напрямів. Зокрема, у виступах учасників заходу йшлося про регіональну безпеку у нових геополітичних концепціях, теоретичні засади міжнародних відносин та системи безпеки, міжнародну систему безпеки в регіоні Центрально-Східної Європи, міжнародно-правові аспекти регіональної безпеки, соціально-економічні аспекти міжнародних відносин в кризових умовах, цифрову дипломатію в умовах трансформації міжнародних відносин та системи безпеки.

Юлія ГРИЦЕНКО,
Пресцентр ЛНУ імені Івана Франка
Фото Ірина ОНИСЬКО

Міжгалузева науково-практична конференція

Нещодавно в межах XV Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти-2024» відбулася V Всеукраїнська міжгалузева науково-практична онлайн-конференція «Національна наука і освіта в умовах війни РФ проти України та сучасних цивілізаційних викликів».

Організатори – Національна академія наук України, Національна академія педагогічних наук України, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса, Інститут всесвітньої історії, Інститут соціальної та політичної психології, Інститут обдарованої дитини, всеукраїнська газета «Освіта і суспільство».

З мотиваційними і вітальними промовами виступили президент НАПН України **Василь Кремень**, віцепрезидент НАН **Сергій Пирожков**, віцепрезидент НАН України, директор Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса **Олег Рафальський**, президент НЦ «Мала академія наук України» **Станіслав Довгий**.

Ключові доповідачі конференції – а це вчені різних галузей гуманітарної науки – висвітлили різноманітну й надзвичайно актуальну проблематику, яка окреслила широке поле завдань національної науки й освіти, пов'язаних із викликами війни, філософським їх осмисленням, методологічним підґрунтям розвитку сучасних наукових і освітніх напрямів, потребами українських громадян на сучасному етапі історії і боротьби за незалежність і цілісність держави, освітніми задачами в площині виховання, вивчення світоглядних дисциплін, психологічної підтримки учнів, організації інклюзивного простору, проблемах мови та їх розв'язанні, формування обдарованих

дітей і молоді й ін. Словом, багатоманітність проблем і дискусії навколо них дозволили ключовим спікерам створити і представити науковому й освітньому загалу доволі цілісну картину інтелектуального простору в умовах війни, відчуті єдність й водночас побачити міжгалузеві аспекти майбутніх досліджень, а отже й подоланні назрілих проблем.

У цьому контексті академік Василь Кремень зауважив: «Дуже важливо, щоб ми власну діяльність і напрями розвитку освіти і науки під час війни узгоджували з тенденціями цивілізаційного поступу, що є необхідним не лише для збереження вже напрацьованого, а й забезпечення подальшого розвитку». Серед іншого він наголосив, що надзвичайно важливим нині є формування людини самодостатньої, яка може діяти на основі власних суджень і аналізу подій навколишнього світу, аби не бути зняряддям чужої волі політичних сил або політичних структур. Наостанок президент НАПН України підсумував: «Неможливо побудувати країну, якщо вона не є національно-згуртованою, коли в ній немає єдності. І справа не лише у самоцінності єдності, приналежності до нації, патріотичного виховання. Це шлях до кращого життя кожного громадянина й захисту існування самої держави».

У виступі академіка Сергія Пирожкова містилося кілька спрямованих тез щодо пріоритетних напрямів розвитку України. Це – забезпечення національної безпеки шляхом розвитку оборонно-промислового комплексу України та Збройних сил України; розбудова економіки України на нових засадах, що враховують потенціал освіти і науки, перспективи застосування сучасних технологій; консолідація держави й громадянського суспільства; розвиток України як цивілізаційного суб'єкта в геополітичному, економічному й духовно-культурному вимірах.

У мотиваційній промові академіка Олега Рафальського було представлено деякі результати актуальних досліджень українського суспільства, як от: у межах вивчення стресових станів населення України соціологами НАН України досліджено, що основними наслідками психологічних стресових станів в умовах війни є ціннісна депривація в таких сферах як дозвілля, фізичне здоров'я та багатство. Натомість, трьома ціннісними стовпами, на яких зараз тримається індивідуальна життєдіяльність, є міжособистісні стосунки, моральність та знання. Загалом Олег Рафальський наголосив: «Весь великий масив нових наукових знань від НАН України необхідно використовувати при

формуванні сучасного змісту навчання та виховання, оскільки він є на тепер релевантним для учнів, студентів, учителів і викладачів».

Відповідно до тематики конференції академік Станіслав Довгий навів деякі статистичні дані, які були отримані в процесі підготовки звіту на замовлення ЮНЕСКО щодо втрат в науці та освіті, спричинених агресією РФ. Було створено колектив фахівців з НАН України і МОН України, якими було атрибутовано та обстежено всі наукові установи НАН, галузевих академій наук, а також міністерств з науковими та освітніми установами. «Станом на 1 січня цього року ми отримали дані про пошкодження понад 1 300 будівель, 168 установ, 186 інженерних споруд. Стан пошкоджених об'єктів вимагає поточного ремонту 615 об'єктів, капітального – 454, реконструкції – 45, будівництва (повне відновлення) – 123. Виявлено пошкодження наукового й технологічного обладнання, зокрема пошкоджено та знищено 275 об'єктів наукового обладнання, 398 – технологічного», – розповів Олексій Довгий, який на завершення побажав учасникам відпрацювання рішень, що сприятимуть розвитку нашої науки.

Загалом на конференцію зареєструвалося близько 2,2 тис. осіб, на пленарних і секційних засіданнях виступило 70 доповідачів, збірник містить 208 статей і тез. **Уся інформація про конференцію** – на сайті Інституту обдарованої дитини НАПН України за посиланням <http://surl.li/shjju>. **Відео трьох днів** конференції на хостингу YouTube: <http://surl.li/suese>, <http://surl.li/suesf>, <http://surl.li/sueso>.

Лідія ТКАЧЕНКО,
завідувач сектору
науково-аналітичної
обробки і поширення
інформації НАПН України

«Ти тільки додому повернись...»

Спостерігала якось загалом звичайну для Ізраїлю, але від цього не менш щемливу ситуацію: стою я на касі у маркеті, на сусідній касі – солдат з упаковкою води. У польовій формі, з повною викладкою. Дуже втомлений, запилений...

Видно, що не перший день на шетах (не знаю як це перекласти ... на відкритому просторі). Живу я на території, де довкола багато армійської охорони. І в спеку, і в холоди хлопці стоять у своєму багатокілограмовому спорядженні на перехрестях, тремпіадах, патрулюють околиці...

За солдатом у черзі до каси стоїть жінка років п'ятдесяти і, коли доходить його черга, вона каже: «Не плати, я заплачу». І касирці: «Додай у мій рахунок».

Касирка розуміє, киває, солдат намагається заперечувати, йому ніяково. І жінка каже: «Синочку, вважай, що це від мами. Ти тільки додому повернись!» Солдат обіймає її та йде. Хтось у черзі тихо каже: «Правильно, це ж діти...»

Стоїмо, ревемо... Жінка, касири, полувина черги до каси...

І я подумала: ми ж зовсім не войовничий народ. Ми – народ аїдише маме. Для нас кожна дитина – своя. Скільки б років їй не було і з якої громади вона не походила б. Нам, за великим рахунком, що потрібно? Щоб дитина вчасно їла гаряче й не ходила без капців по холодній

підлозі. Щоб уся родина за столом. Щоб онуків повна оселя. Щоб було кому пекти пироги і готувати фаршировані шийки.

Щоб не було війни і не потрібно було панічно боятися тієї хвилини, коли твій син одягне форму і візьме в руки зброю, а чоловік змінить теплі капці на армійські черевики і пухову ковдру на спальний мішок.

Ну, і ще трошки – попліткувати про те, яке жакливе плаття купила собі сусідка навпроти...

Нам небагато потрібно. Просто, щоб не заважали жити.

Але «не войовничий» не означає «слабкий».

Ми пишаємося своїми дітьми. І ми – квочки – ковтаючи сльози, збираємо наших дітей до армії з такою ж ретельністю, як колись у шкільні походи, намагаючись, незважаючи на обурений опір («Мамо, нічого не треба, нам видали все!»), упхнути теплий шарф у армійський баул.

А потім чекаємо та молимося. Молимося та чекаємо. Молимося за всіх. Бо нема чужих дітей.

Бо знаємо, що десь чиясь мама скаже твоїй втомленій дитині: «Синочку, вважай, що це від мами. Ти тільки додому повернись!».

Валерія НЕМАЙЗЕР-САХНОВИЧ,
Facebook

Поезії війни

Бог, не спиш? Я бачу через зорі
в тебе світло.

Спокійні тихі ночі – нині скарб...
Якщо ця кулька – це твоя палітра,
То, справді, в ній задосить чорних фарб!
Ти точно знаєш, Бог, що буде далі –
Ти маєш гарний план, як містер Фікс.

Я чув, що людство зацікавили скрижалі
І вартість їх росте на OLX.

Та нині їм ціна – копійка мідна,
Бо значення їх інше – та страшне:
Там на окремих заповідях, видно,
Замазані червоним частки НЕ...

До слова, Бог, чи є в собак гріхи?
Давно з тобою поруч моя Джессі.
Нехай пограються із нею дітлахи,
Що навесні загинули в Одесі...

А ще улітку, взимку, восени,
У Бучі, в Харкові і так на схід по колу,
В садочок райський ходять там вони?
А вбиті підлітки пішли в небесну школу?
Ти пам'ятаєш, Бог, обійми теплі мами,
Коли біжиш до неї через небо?
Хто у серцях своїм життям

будують храми –
Ті все одно колись прийдуть до себе.
Гриземо ворога крізь сльози та молитву.
Ми ще живі в цей ранок, слава Богу!
Ти дай нам, Боже, сил на нову битву!
Ти ж віриш теж у нашу Перемогу?

Максим КОРОВНИЧЕНКО,
м. Київ

Березень 2024

Колектив Палацу дітей та юнацтва ім. Алли Іванової (м. Ізмаїл)
розпочинає новий місяць та новий тиждень з доброї справи.
Запакували для наших військових окопні свічки, розпалювачі,
засоби гігієни, солодоці, обереги та листівки від дітей.
Щиро дякуємо нашим захисникам та захисницям! Ми – РАЗОМ!

Збігнєв Крушевський: вчений, політик, громадський діяч

У цьому нарисі йтиметься про цікаву й знану у Польщі людину – **Збігнєва Павла Крушевського**, ректора Вищої школи ім. Павла Владковіца у Плоцьку.

Від початку війни Збігнєв Крушевський і колектив очолюваної ним закладу вищої освіти організували допомогу українським біженцям і навчання українських учнів. Як Президент найстарішого у Польщі Наукового товариства у Плоцьку за два з половиною роки війни рф проти України він організував безліч лекцій-зустрічей і конференцій, присвячених історії, культурі, освіті України. Збігнєв Крушевський є почесним громадянином міста Плоцька. Саме тому він зміг активно допомагати українським біженцям, що було життєво важливим у 2022 році.

Невдовзі відзначатимемо його ювілей, чому й присвячено нарис.

Збігнєв Павло Крушевський народився у Плоцьку 31 травня 1949 року. Закінчив Варшавську Політехніку. Отримавши диплом магістра інженера, у 1973 почав працювати у філії Політехніки Варшави у Плоцьку як викладач. У цей період він закінчив Педагогічне училище, а потім отримав післядипломну освіту з педагогіки вищої технічної освіти. У 1982 захистив дисертацію PhD, а в 2004 здобув докторський ступінь у галузі гуманітарних наук з педагогіки. У 2003 він закінчив післядипломне навчання з маркетингу та управління персоналом на підприємстві.

З 1982 він є членом, а з 2002 – президентом найдавнішого регіонального професійного об'єднання Наукового Товариства у Плоцьку (TNP). Одним з перших у Польщі ініціював конвертацію архівних та бібліотечних фондів у цифрові формати, завдяки чому було збережено багато пам'яток письменства та документів для майбутніх поколінь. Крім того, він адаптував структуру та матеріальну базу TNP для функціонування в демократичній системі та в Європейському Союзі. Товариство випускає щорічно близько 100 видань. Професор Крушевський активно працює над популяризацією науки, організовуючи численні відзначення річниць, конференції, сесії та наукові лекції, а

також виставки, у польському парламенті. У період з 2007 по 2018 рік був головою Ради наукових товариств при Президії Польської академії наук, наразі – наразі член Президії Ради. Його досягненнями є організація I Конгресу наукових товариств (Варшава, 2013) і II Конгресу наукових товариств (Познань, 2018), а також підготовка наукової монографії «Наукові товариства в Польщі: спадщина – культура – наука – тяглість» (2013) про суспільний науковий рух в Польщі. Він є співавтором експертної доповіді «Стан суспільного наукового руху. Історія і майбутнє» (2014).

У 1991 З.П. Крушевський було організовано Освітньо-консультаційну групу «Професор», яка опікується загальною і позашкільною освітою. Ним було засновано Вищу школу ім. Павла Владковіца у Плоцьку (з 2007 є її ректором), в якій триває підготовка кадрів

для потреб регіону, зокрема й оборони Польщі. Вчений є автором понад 120 наукових статей, п'яти книг та монографій, редактором наукових видань.

У 1997–2005 два терміни був сенатором (від Плоцького воєводства, потім Плоцького повіту), а з 2001 р. був заступником голови Комітету у справах еміграції та поляків за кордоном. 5 травня 2010 року став

депутатом 6-го терміну замість Йоланти Шиманек-Дереш, яка загинула в катастрофі польського Ту-154 у Смоленську. Нагороджений Лицарським хрестом Ордену Відродження Польщі (2015) та Золотим Хрестом Заслуги (1995).

Громадська активність З.П. Крушевського пов'язана з діяльністю на користь держави й суспільства. Як сенатор Польської Республіки IV і V скликань працював у Комісії з науки та національної освіти та Комісії закордонної співпраці і польських громад за кордоном, а також був членом Національної Ради суддівства V скликання Сенату Польської Республіки. Депутат Сейму Польської Республіки VI скликання. З 2003 по 2004 рік він був членом Воєводської ради Європейської інтеграції. Активно бере участь у громадському житті Плоцька та регіону, наприклад, бере участь у роботі Плоцької Економічної Ради при Мерії Міста Плоцька, є членом Капітули медалі «Заслужений для Плоцька», а також Ради Мазовецького му-

зеу в Плоцьку. За діяльність на користь громади став Почесним громадянином міста Дробіна та отримав Медаль «Заслужений для Плоцького Повіту» (2003, 2006), а також Премію Маршала Мазовецького воєводства – Лауреат XIII року (2012). Він є спонсором стипендій, зокрема для дітей поліцейських, які загинули на службі, за що отримав Почесний Знак «Заслужений

Співробітник Поліції Польщі» (2008). Підтримує розвиток середніх шкіл у Плоцьку, за що у 2013 році отримав титул та статуетку «Друг Малаховіанки» (ЛО ім. Маршала Станіслава Малаховського – найдавніша школа в Польщі, заснована в 1180 році). З 2010 діє суспільно в Раді інновацій при Маршалку Мазовецького воєводства. Був членом Правління Польського педагогічного товариства (2010-2014). Є членом національних та іноземних наукових товариств.

До найважливіших наукових досягнень З.П. Крушевського входять праці з педагогіки та діяльності громадського наукового руху. Він брав участь (з 2000 року) у 120 польських та міжнародних наукових конференціях як організатор, член наукових рад і доповідач. Він є членом редакційних колегіумів польських та іноземних наукових журналів.

Примітно, що книгу, яку Збігнев Крушевський випустив у світ кілька років тому до власного ювілею, він назвав «Зробив, що зміг», використавши парафраз формули, якою римські консули закінчували промову по завершенню каденції: **«Feci quod potui, faciant meliora potentes»** – «Зробив усе, що зміг, хто зможе, нехай зробить краще». Звичайно, як і ми всі, Збігнев Крушевський не очікував і не сподівався на ті випробування, що випали нині на долю України, а разом з нею і Польщі, а фактично стали випробуванням для всього демократичного людства. Випробування, які ще раз довели його відкритість, людяність, щире й дружнє ставлення до України й українців.

Та звернемося до характеристики, яку наводить рецензент вже згаданої книги – Гжегош Голенбієвський: «Читаючи, ми пізнаємо З. Крушевського як великого ерудита, який з однаковою легкістю обговорює історію Плоцька та Мазовії, а також фізичні

властивості ґрунту, сучасну політику та багато інших питань. І при цьому говорить як успішна людина, яка багато чого досягла в житті.

Він говорить про це дуже природно, без зайвого пафосу та наголосу на власній позиції...

Але при цьому він не зітхає від туги за старими часами. Він просто розуміє, що повернення до певних систем і явищ неможливе, зміни неминучі, хоча помічає позачасовість певних механізмів і закономірностей, що керують політикою незалежно від політичної системи. Виходячи з власного парламентського досвіду, він бачить зниження рівня польської політики, яка замість того, щоб займатися фокусуванням на вирішенні конкретних проблем, веде боротьбу за прихильність виборців незалежно від ціни».

Аби зрозуміти масштаб особистості Збігнева Крушевського, при всій його простоті у спілкуванні й скромності, наведемо цитату з одного з його численних інтерв'ю: «Шкода, що ми досі мислимо не глобально, а локально. Неможливо безкарно нарощувати виробництво і споживання. Якщо хтось так думає, то він телепень. Наша планета, досить маленька, не тільки є чимось унікальним у Космосі. Передусім, це наш дім. Ми повинні дбати й піклуватися про неї».

З великою прихильністю Збігнев Крушевський подарував згадану книгу президенту НАПН України, академіку Василю Кременю з дарчим написом, в якому вболівання за долю України й побажання перемоги.

Дякуємо Вам, шановний Пане Професоре! Й зичимо Вам щасливої долі й успіхів!

Світлана СИСОЄВА,
академік-секретар
Відділення філософії освіти,
загальної та дошкільної
педагогіки НАПН України

Обрано на другий термін

У Республіці Польща відбулися вибори Голови Комітету педагогічних наук Польської академії наук. Іноземного члена НАПН України **Агнешку Цибаль-Міхальську** обрано головою Комітету педагогічних наук Польської академії наук на другу каденцію.

Агнешка Цибаль-Міхальська – доктор хабілітований у галузі гуманістичних наук – обрана іноземним членом НАПН України 18 листопада 2022 року по Відділенню філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки.

За керівництва Комітетом педагогічних наук ПАН та безпосередньої участі професора Агнешки Цибаль-Міхальської за останні роки було проведено низку спільних з НАПН України знакових наукових заходів.

Підтвердженням високої професійності ученого і наукової репутації є також той факт, що професора Агнешку Цибаль-Міхальську обрано до Ради наукової досконалості (Rada Doskonalości Naukowej / The Scientific Excellence Council) Республіки Польща.

Поповнення НАПН України

Доктора хабілітованого, професора, ректора Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської, голову Конференції (спілки – ред.) ректорів педагогічних університетів Республіки Польща **Барбару Марцінковську** обрано іноземним членом Національної академії педагогічних наук України по Відділенню педагогічної освіти і освіти дорослих.

Основні напрями досліджень професора Марцінковської пов'язано з діагностикою, розвитком і реабілітацією осіб з глибокими інтелектуальними та множинними порушеннями, підготовкою вчителів до роботи з такими особами. Нею здійснювана велика громадська діяльність: співпраця з Асоціацією батьків та друзів незрячих та слабозорих дітей «Веселка», Асоціацією «Більше кохані», обґрунтовано ініціативи щодо створення Фонду «Веселковий дім» тощо.

Подія обрання відбулася під час загальних зборів НАПН України 5 квітня 2024 року.

Параска ДОЦЕНКО,
заступник начальника відділу наукових
і керівних кадрів та міжнародних наукових
зв'язків НАПН України

«Так, ми – етнос, і ми є частиною народу України. Наше коріння – саме тут. І це вкрай важливо»

Знайомтеся: **Майя Нанкова**, вчителька болгарської та української мов, 18 років стажу. Усі роки працює у школі села Кам'янка Ізмаїльського району Одеської області. Набула професію завдяки пораді її вчительки болгарської мови **Валентини Радолової**.

Наразі рідну болгарську викладає за варіативною частиною навчального плану.

Певна частина учнів їде закінчувати виші Болгарії. Після навчання повертається в Україну, проходить процедуру визнання документів про освіту і працює – лікарями, вчителями, юристами.

Про мови: в родині була тільки болгарська, школа – з російською мовою навчання, з вивченням української – як державної, і французької чи англійської – як іноземної.

Тобто про мови у Бессарабії – не про двомовність, ба більше!

– Саме в школі формується громадянська позиція. Як власне відбувається становлення громадянина України з дитини, яка виросла в родині з болгарською мовою та культурою, за порогом домівки спілкується російською, а в школі навчається українською? В чому проявляється виховання громадянина?

– Цікаво почитати пояснювальну записку до програми з вивчення болгарської мови. Програма побудована таким чином, що дитина засвоює мовленнєві вміння, термінологію тощо через знання української. І ще. Все починається з родини, з малої батьківщини. Потім вже – Україна. На уроках чітко визначений зв'язок України та Болгарії – ми порівнюємо традиції. Діти розповідають про своїх предків – їм було дуже цікаво!

Усі діти – російськомовні, а в класі спілкуються українською. Пригадує урок розвитку мовлення «Моя родина». Діти дуже прискіпливо підійшли до цього питання та пригадали прабабок, дідів – були дуже детальні презентації з постерами, плакатами. А головне – діти розповідали про це, пишаючись: це – моя родина! Розповідали болгарською.

Були лексичні помилки, дехто перекладав свій текст за допомогою Google-перекладача, але важливо було не це. Вони були щасливі, розповідаючи про свій рід.

Ми подали учнівські твори на літературний конкурс «Знай свій рід та історію» Асоціації болгар України в Болгарському центрі – і діти середньої школи посіли перші місця, старшокласники стали лауреатами. Розумієте, вкрай важливі такі досягнення – це можливість розширити світогляд. І ще: діти мають розуміти та цінувати, що вони – болгар.

Так, ми – етнос, і ми є частиною народу України. Наше коріння – саме тут. І це вкрай важливо.

– В Ізмаїлі є кілька болгарських товариств. Ви маєте зв'язки з ними? Ви виховуєте дітей, які з часом можуть увійти до цих товариств.

– Я не вхожу до них. Здається, 2014 року був організований проєкт «Рідна мова та культура за кордоном» – проєкт з вивчення мови, культури, історії Болгарії. По суботах проводяться заняття. Це додаткова

можливість мати годину болгарської мови та історії на тиждень. Дуже вдячна цьому проєкту за те, що він є: ми розуміємо, наскільки важливо зберегти рідну мову, традиції, культуру. На День бессарабських болгар, 29 жовтня, ми багато часу присвячуємо історії: їдемо до Болграду – столиці бессарабських болгар, їдемо в етнографічний музей на екскурсію про Івана Інзова, потім їдемо до його мавзолею на Болградському цвинтарі. Важливо розповідати дітям про корені, історію.

А ще є цікаві різноманітні конкурси, які через цей проєкт пропонує Міністерство освіти Болгарії – малюнків, пісень... Ми долучаємось до усіх ініціатив.

Брали участь у Міжнародному літературному конкурсі есе про традиції болгар – написали роботу про календарну обрядовість (зимову) села Кам'янка Ізмаїльського району, і ця робота посіла третє місце. Конкурс був присвячений 20-річчю журналу «Българи», де й надруковано роботи переможців. Участь важлива – ми ініціюємо активність дітей.

Ми відвідуємо картинну галерею міста Ізмаїл, відвідуємо майстер-класи, долучаємо дітей до дослідницької діяльності. Зараз вони прагматичні – що з цього буде? Так, внесок учителя в роботу значний, але завдання дитини – гідно виступити, захистити роботу, презентувати свій рівень. І це – новий досвід.

За сім років ми описали говір села Кам'янка (по визначеному пласту лексики): одяг, рослини, обійстя та все, що з ним пов'язано (присадибна ділянка, знаряддя праці, внутрішнє наповнення) – це все дослідження лексики. Писали про прізвища, календарну обрядовість (тут ми порівнювали чотири села Ізмаїльського та Болградського районів – Кам'янку, Бановку, Василівку та Кальчево). Тема про особливості чоловічого та жіночого одягу бессарабських болгар принесла успіх – перше місце в області та третє на всеукраїнському рівні.

При підтримці етнографа-ентузіаста **Олександра Полібзи**, який живе в Кубей, ми знайшли інформацію по всій Бессарабії – навіть, частково сіл Молдови. Значна територія, велика кількість фото – в цьому цінність роботи.

Шукали наполегливо. Зустрічалися з багатьма людьми в нашому селі. Хтось відмовлявся – але бажання знайти допомагає досягти мети. Може, тому, що я це роблю з натхненням – і діти мають досягнення. Така робота допомагає утворенню відношень, які ґрунтуються на співпраці та спільній зацікавленості у результаті.

Для мене є вкрай важливим показати дітям, що життя багате на можливості, і варто випробувати себе в досягненні мети чи мрії. Розвиток – це головне.

– Чи розуміють це усі діти?

– Моє завдання – донести, що все залежить від них, від бажання досягти мрії. А зараз – ще довести, що знання – це зброя. І коли як не зараз зробити все заради свого майбутнього. Коли батьки не вказують шлях, то має допомогти вчитель.

Своїм упевненим виглядом, словами, авторитетом, ставленням – вчитель має це робити. Не зважаючи на всі нові технології, вчитель залишається вчителем, а людина – першоджерело всього.

Була в нас методист **Майя Журавель**, яка повторювала: «Не будьте урокодавачами!»

Іноді не все виходить, як заплановано. Готуєш урок – і те добре дати, і це варто – а тут тривога, і їдемо до укриття... Та ми працюємо з дітьми! Учителі повинні бути інтелегентними та досвідченими, при чому не тільки в своїй галузі. Учителі мають бути елітою! Коли так стане, на нас дивитимуться інакше. І зарплатня буде іншою.

Діти – сучасне покоління, з ними цікаво. Прагну – і знаходжу рішення. Одне з них – літературні кав'ярні, які проводяться в бібліотеці і, так, дають гарний бал учасникам заходу, в якому задіяний також і бібліотекар. Читаємо вірші, пригадуємо біографії митців, потім – чаювання, флеш-моби, відео. Розуміння, що все – в моїх руках, працює!

...Діти, яким це потрібно, є. Важливо вміти знайти їх. Ось знаходимо цю квіточку та пестимо її.

– Є така думка, що учні гарного вчителя не потребують репетиторської допомоги.

– Не згодна. Світ настільки різноманітний! Ми у своїй діяльності докладаємо всіх

зусиль, використовуємо Інтернет-джерела, відеоуроки, презентації, підручник, ігрові моменти – тільки було би бажання дитини. Самому можна навчитись, якщо організувати свій час, правильно його спланувати. Є запитання? Його завжди можна поставити вчителю навіть в укритті – за умови, що ти готуєшся. Згодна, що дитина, зайнята у позашкільній, фізично не встигає. Можливо, потрібен репетитор, який буде звертати увагу на певні теми, щоб «наздогнати». Але зараз, завдяки інноваційним технологіям можна опанувати все. Аби в тебе було бажання та мета.

– Є інтернет-ресурси які допомагають опанувати болгарську мову?

– Є безкоштовні відеоуроки та є платні. Є безкоштовний ресурс для педагогів, матеріали якого використовую.

– Тобто вчитель – це той, хто безперервно навчається?

– Ми зобов'язані навчатися безперервно. Особливо тепер – щоб бути в чомусь на крок попереду учнів. Вони зараз стільки знають та вміють! Вчитель повинен сам розвиватися й визначати напрями свого розвитку – це мотивуватиме й учнів.

Дитина проводить в школі більшість свого часу – аж до 17 років. Це час, коли треба дати не тільки знання, а й цінності, норми світосприйняття, ставлення до постійного зростання.

– Чи є випадки, коли дитина болгарського походження не знає звичаїв та мови свого народу?

– Нажаль, є випадки, коли дитина з болгарської родини не вважає болгарську мову рідною. Це починається з садочку. Дитина, яка прийшла у садочок і не розуміла жодного слова російською через те, що вдома спілкування було виключно болгарською, дуже швидко опановує другу мову. Мову спілкування у багатонаціональному соціумі. Потім школа – і мова батьків не повертає собі статусу мови номер один.

...За попередні роки 10-15 змінився етнічний склад нашого села. Переїздить в село російськомовні, молодовани, інші... Залишається менше болгар, які спілкуються

болгарською.

Ось чому ми так старанно з учителями прагнемо вчити дітей традиціям та культурі. Новий рік, Баба марта, щедрівки, колядки болгарською – щороку! Інакше воно забувається...

– Чи є в селі музей?

У нас в селі був музей – один з перших в Бессарабії. Виявляється, що дизайнер та науковець, який займався організацією колекцій, експозицій в музеї нашого села за часів голови **Миколи Миндру** – це та ж людина, яка працювала над інтер'єром Київського музею Шевченка. Це професіонал!

Але... музей зачинено. Від нього залишилися фотографії останніх експозицій. На жаль не всі експонати збереглися. Ті, що є, зберігаються в сухому теплому приміщенні.

Зараз по селах такі музеї є, наприклад в Котловині. Там ведуть активну роботу з музеєзнавства, виступають, зберігають історію. А також пишуть проєкти, залучають спеціалістів, приваблюють туристів.

У мене є гурток «Юні музеєзнавці». Варто було проводити не лише екскурсії – і ми звернули увагу на сучасні географічні пам'ятки.

Наприклад, поруч з Кам'янкою є пам'ятник «Дуга Струве» – біля водосховища. Поблизу села проходить стара дорога нижнього Троянова вала. Це залишки нашої спільної історії, які ми бачимо, але не розуміємо, що саме.

І ще про музей в школі. Ми організували виставку вишивок нашого села. Запросили і сучасних майстринь, які вишивають картини, одяг. Дуже допомогла моя тітка, **Олена Каралаш**, в минулому – вчитель праці: вона збирала картини, вишиті різними техніками болгарськими майстринями. Колеги, хто має бабусь, підставляли зі скринь та горіщ вишивані скатертини – а скільки було втрачено! Ми виставили все в одному класі – так у нас відбулася «Вишивана моя Україна». Одна з найтепліших справ життя! Виставка була один день, а тепло є досі. Всі учні подивились... Це неперевершені відчуття!

– А чи не думали зібране вами поширити?

– Воно потребує доопрацювання. Статті, роботи, виставки, зустрічі, спільне хоро – все це вкрай важливо для збереження нашої культури. Народжується ідея віртуального музею болгарської культури села Кам'янка... І потрібна людина з досвідом, яка знає, як це робиться – як воно має бути. Але зараз – не на часі, та й коштів нема...

– Не згодна: зараз йдеться про збереження українського народу, саме за те б'ються наші захисники й захисниці проти російських окупантів. І збереження культурної спадщини – це збереження нашої національної ідентичності... Тому так важливо зберегти та передати все, що Ви з дітьми змогли дослідити...

– Яюсь виникла потреба знайти підручник з болгарської мови, аби повернути його до бібліотеки. Звернулася до видавництва. За деякий час мені передзвонили та, уточнивши, чи болгарка я, запропонували участь у проєкті, який збирає казки різних народів, що населяють Україну. Я дала згоду. З колегою пішли по селу, поспілкувалися – і те, що записали, увійшло до книги: три легенди болгарського народу, перекладені українською.

Відчуття – неперевершені!

Поступово з'являються нові ідеї, приходять нові люди – все не випадково в житті. Мені дуже цікаво те, чим я займаюсь. Впевнена, що праісторія мого народу вкрай важлива – її масмо зберігати. А ще – важлива родина та підтримка близьких.

Йдемо далі!

Ірина КОРОЛЬКОВА,
член НСЖУ,
с. Кам'янка - м. Ізмаїл, Одеська обл.

На фото:

Виставка вишивок у школі.

Майя Нанкова із сином, нині – болгарським студентом.

Учасникам, організаторам і відвідувачам XV Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти – 2024»

Шановні добродії – учасники Міжнародної виставки, освітяни й науковці, організатори!

Від Національної академії педагогічних наук України і від себе особисто вітаю зі знаковою подією, яка щовесни об'єднує широку освітню й наукову громадськість, – проведенням XV Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти – 2024»!

Понад два роки Україна у запеклій боротьбі з агресором боронить незалежність, ідентичність і свободу. Освітяни і науковці, як і мільйони українських громадян, не втрачаючи патріотичного пориву й оптимізму, докладають усіх зусиль для перемоги. До виконання професійних обов'язків підходять професійно й творчо, до нововведень – з міркою інноваційності, до волонтерства й позаштатних ситуацій – із розумінням й ентузіазмом єдиної непереможної нації.

Екстремальні умови війни, обумовлені небезпекою обстрілів і нескінченними тривогами, в яких триває освітній процес (особливо в регіонах, близьких до кордону й воєнних дій), не притлумлюють кращих інтелектуальних і ментальних рис нашого народу – глибини світосприйняття, гостроти думки й винахідливості, щирості й кордоцентричності. І це демонструє нинішня виставка: заявлено демонстрацію нових підходів у застосуванні цифрових технологій, багатоаспектне забезпечення медійної грамотності сучасних здобувачів освіти, створення електронних платформ для використання на різних рівнях освіти, моделі комп'ютерноорієнтованих освітніх систем і багато іншого.

Учені й наукові працівники Національної академії педагогічних наук України за рік, що минув, здійснили низку нових задумів: започатковано науково-практичний проєкт «Інструментарій роботи організаційних психологів під час війни»; триває спільний Українсько-Німецький проєкт «Допомога в подоланні: підготовка психологів до надання повномасштабної психосоціальної допомоги дітям, батькам та педагогам в умовах військових дій в Україні»; за результатами вебінару «Консультації з молодіжного підприємництва в умовах

відновлення повоєнної економіки України» сформульовано низку рекомендацій для підтримки молоді у закладах освіти і спеціалізованих центрах на різних рівнях (державному, регіональному та місцевому); запрацював проєкт «Подолання кризи психічного здоров'я під час війни: науково обґрунтована психологічна медіаосвіта для зміцнення здоров'я сім'ї та громади під час економічного відновлення», що є частиною довгострокової програми підтримки українських дослідницьких груп у Польській академії наук у співпраці з Національною академією наук США; запропоновано багатопрофільний поповнюваний електронний ресурс «Українська мова онлайн»; вийшов у світ збірник методологічного семінару НАПН України «Актуальні проблеми охорони психічного здоров'я українського народу у воєнний і повоєнний час» й багато іншого, значущого для розвитку українського суспільства.

Із вдячністю до організаторів і учасників нинішньої виставки промовляємо: «Так тримати, українські науковці й практики освітнього спротиву агресору! Ми переможемо!»

Слава українській освіті!
Слава українській науці!
Слава Україні!

**Президент
Національної академії
педагогічних наук України,
президент Товариства
«Знання» України,
академік НАН України,
академік НАПН України,
міністр освіти і науки України
(2000-2005)**

Василь КРЕМЕНЬ

XV Міжнародна виставка

27-29 березня в режимі онлайн відбулася XV Міжнародна виставка «Сучасні заклади освіти».

Привітання учасникам, організаторам і відвідувачам надіслали президент Національної академії педагогічних наук України **Василь Кремень**, директор Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» **Євген Баженов**.

Виставка «Сучасні заклади освіти» об'єднала широку освітню і наукову громадськість задля демонстрації власних досягнень і напрацювань, нових підходів у застосуванні цифрових технологій, у забезпеченні медійної грамотності, обміну досвідом, розвитку освіти й науки в умовах глобалізаційних викликів, обговорення нагальних питань реформування освіти. Актуальні питання модернізації змісту освіти, формування і утвердження української національної та громадянської ідентичності, створення безпечного фізичного й психологічного середовища тощо стали предметом професійного обговорення. Адже ефективна діяльність і співпраця допоможуть подолати перешкоди й важкі стани під час війни всім учасникам освітнього процесу.

На виставці представлено 485 учасників із Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Луганської, Львівської,

Миколаївської, Одеської, Полтавської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Хмельницької, Черкаської, Чернігівської областей, м. Києва, а також Польщі, Литви, Румунії, Угорщини, Естонії. Серед учасників – заклади вищої, фахової передвищої та післядипломної освіти, наукові установи, навчально-методичні (науково-методичні) центри (кабінети) професійної (професійно-технічної) освіти, заклади професійної (професійно-технічної) освіти, заклади загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти, органи управління освітою (обласні, міські, районні, об'єднаних територіальних громад), центри професійного розвитку педагогічних працівників.

Виставку супроводжувала змістовна тематична програма, яка включала 65 масових заходів – конференцій, семінарів, презентацій, майстер-класів, тренінгів, експертних дискусій тощо в режимі онлайн за участю керівників, провідних фахівців і науковців МОН України, НАПН України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», практичних працівників сфери освіти, а також студентів, учнів, батьків і широкої громадськості. В онлайн-заходах узяло участь понад 5000 осіб. Вже вшосте в межах виставки відбувся захід за участі вчених Національної академії педагогічних наук України і Національної академії педагогічних наук України – V Всеукраїнська міжгалузева науково-практична онлайн-конференція

"Сучасні заклади освіти -2024"

«Національна наука і освіта в умовах війни РФ проти України та сучасних цивілізаційних викликів».

У межах виставки «Сучасні заклади освіти» для учасників були проведені рейтинговий виставковий конкурс і конкурс із 14-ти тематичних номінацій. На конкурси подано 510 робіт. Лідери рейтингового виставкового конкурсу нагороджені Гран-Прі «Вища освіта України», «Післядипломна освіта України», «Професійна (професійно-технічна) освіта України», «Міжнародна діяльність», «Інноваційна й наукова діяльність», переможці конкурсу тематичних номінацій нагороджені золотими, срібними й бронзовими медалями, сертифікатами авторів конкурсних робіт.

Міжнародна виставка «Сучасні заклади освіти» – наймасштабніша професійна подія в освітньому середовищі нашої країни, яка презентувала кращі досягнення і напрацювання, досвід упровадження інноваційних педагогічних рішень і технологій, підвищення

якості освіти, інтеграції української освіти в світову освітню спільноту, пріоритетні напрями розвитку освіти й науки. Виставка представила здобутки всіх ланок української освіти – від дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), передвищої освіти, до вищої, післядипломної, фахової. Цьогорічна виставка – це про незламність освіти, непохитність українців у захисті України й про поступальний розвиток на шляху розбудови європейської України!

Організувала й провела виставку Компанія «Виставковий Світ» за інформаційної та методично-організаційної підтримки Національної академії педагогічних наук України й Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Більше інформації на сайті виставки <https://www.vsosvita.com.ua/>.

Леся ХАРИТОНОВА,
заступник директора
Компанії «Виставковий
Світ»

Василь ТКАЧЕНКО,
головний науковий співробітник
Інституту всесвітньої
історії НАН України, доктор
історичних наук, професор,
член-кореспондент
НАПН України

Уставленні до перспективи неминучого процесу на зразок Нюрнберзького російська громадськість поділилася на декілька категорій. Аналітик 24-го каналу Неллі Лейпіш вичленила три головні категорії: 1) «войовничих великоросів», фанатів Путіна, що самовпевнено націлені на «боротьбу за історичну справедливість» і «проти НАТО»; 2) «помірно хороших росіян», котрі стали говорити про «мир для усіх» і «лиш скоріше б усе це закінчилося»; 3) тих рішучих одиниць, які засудили неспровоковане вторгнення й висловили щирий жаль за дії своїх земляків – їм, як правило, довелося полишити Росію й мігрувати. Серед названих категорій найбільшу частину складають оті самі «помірно хороши росіяни» із своєрідною філософією життя: «Мені до цього немає діла, я ні в кого не стріляв. Я за мир у всьому світі. А українцям ліпше було б усім здатися, інакше їх усіх переб'ють».

А тим часом все жорстокішими стають бої за визволення України, все інтенсивніше в Росію надходять пакети із «вантажем 200» і дедалі очевиднішою стає перспектива Гагського трибуналу

«Хороші» та «погані» росіяни: історіософський погляд

Прихована жахлива сутність абсолютної влади, яка є насправді проєкцією масової нікчемності всієї соціальної периферії, несуть у собі заряд звіриної злоби й насильства. І Буча є тому переконливим прикладом. Заперечити це неможливо.

І тут, як і після розгрому нацистів у 1945 році, рано чи пізно постане сакраментальне питання про міру відповідальності кожного росіянина за злочини, скоєні путінським режимом.

над призвідниками агресії. Відповідно все настирливіше в інформаційному полі Росії мусується тема «хороших росіян». І спрямовується вона проти одного із фундаментальних положень часів Нюрнберзького процесу про політичну відповідальність кожного із громадян за дії тієї влади, яку він обирав чи, принаймні, яку терпів. Така настанова не влаштовує «помірно хороших» – вони переводять дискурс в площину побутових розмірковувань: мовляв, є люди «хороші», а є люди «погані». А влада – то окреме питання, бо я на неї не впливаю. За війну відповідає Путін тощо.

Щодо останніх суджень на рівні масової свідомості, то віце-президент Асоціації політичних психологів України Світлана Чуніхіна застерігає: тема «хороших росіян» є в'язкою й такою, що набиває оскомину, тому що «при її обговоренні змішуються реєстри приватного й публічного, індивідуального й колективного». Так, на приватному рівні окремих дол, характерів, суджень, емоцій, люди, безумовно, можуть бути хорошими й поганими поза своєю належністю до національності. Ті чи інші особистості можуть бути здатними на вчинки, вони можуть відчувати сором за свою країну, або ж відчувати емпатію до чужої країни. Однак це все прояви приватного життя, хоча й інспіровані політично. А війна – це вже групове явище, на цьому рівні актуалізуються зовсім інші психологічні механізми й процеси: воюють

держави, нації, інституції, а не окремі люди.

З огляду на ці зауваження, можна спілкуватися із окремими морально стійкими людьми що мешкають у фашизованому хворому суспільстві. Однак ці стосунки не впливають жодним чином на ті інституції, які уможливають війну проти України. При тому ця категорія людей не може бути кваліфікованою як «хороші росіяни». Хіба що «хорошими росіянами» стануть ті, чий дії зможуть впливати на зміну путінського режиму, його інститути, і тим самим сприятимуть припиненню війни, унеможливають її як зараз, так і на майбутнє. Це може бути хтось на зразок Фріца Бауера – генпрокурора землі Гессен (ФРН), що викоринював нацизм у повоєнній Німеччині. Врешті-решт, це може стосуватися тих росіян, які поповнили лави якогось підрозділу Збройних Сил України.

Тим часом політизоване і широко вживане поняття «хороші росіяни» побутує на рівні масової свідомості. Еволюція цього феномену така. В травні 2022 року у Вільнюсі на конференції опозиційного Антивоєнного комітету Росії на порядку денному обговорювалася й ідея створити спеціальний «документ «хорошого росіянина». Ідея виходила від члена Антивоєнного комітету Росії Михайла Ходорковського. Йшлося про створення спеціального посвідчення чи поручительства, де буде зазначено, що подавач цього документа, хоч він і є громадянином Росії, однак

не підтримує путінський режим і його воєнну агресію в Україні. Передбачалося, що цей документ покликаний був полегшити життя політичним емігрантам, котрим через «токсичність» російського паспорта на Заході не дають віз або ж видів на проживання, не відкривають рахунок у банках, не беруть на роботу чи не здають квартиру.

Врешті-решт ідея «паспорта для хорошого росіянина» з тріском провалилася, але саме поняття «хорошого росіянина» так і не було знято із порядку денного. Як зазначають аналітики, воно прижилася не в останню чергу внаслідок запозичення терміну «хороші німці» часів денацифікації після розгрому нацистської Німеччини. На той час окупаційна адміністрація союзників здійснювала там процедуру визначення причетності того чи іншого німця до нацистських злочинів. Годі було сподіватися, що ця процедура водночас очистить німецьке суспільство від нацистської скверни, адже прихильниками нацистів, а то й активними учасниками воєнних часів, було практично все населення. Лише чисельність членів нацистської партії у 1945 році досягла рівня 8 млн осіб.

Як би хто не оцінював здійснювану союзниками політику денацифікації – «успішною» чи «провальною» – вона все-таки принесла позитивні результати. Щоправда їх довелося чекати довгі десятиліття, аж поки не виросло нове покоління, що не знало на собі

результатів нацистської пропаганди. А в перші повоєнні роки переважна більшість німців, поставши перед «денацифікаторами», стверджували, що нічого не знали ні про Голокост, ні про звірства СС. Вони запевнювали, що ніколи не схвалювали війну, а якщо хто і вступив до НСДАП, то лише тому, що так було заведено. Зрозуміло, що німці лукавили – можна було не знати про Освенцім чи Бабин Яр, але не знати про «Кришталеву ніч» чи єврейські гетто було неможливо.

Однак і самим «денацифікаторам» доводилось лукавити – часто-густо робити вигляд, що вони вірять у щирість розкавання. І для цього були підстави. Для налагодження в зруйнованій країні нормального життя необхідно було знайти й залучити до роботи сотні й тисячі управлінців та фахових спеціалістів. Їх можна було мобілізувати лише з колишніх службовців гітлерівського режиму. Наприклад, в лікарні Бонну зі 112 лікарів 102 були колишніми членами НСДАП. Чи означало це, що лікувальний заклад треба закрити? В Баварії лише 5% суддів не мали у своїй біографії нацистського минулого. А тим часом для нормальної роботи судової системи потребувалось принаймні 12-15 суддів на 100 тисяч жителів. Велика частина співробітників дипломатичного корпусу Німеччини були колишніми членами СС, а багато управлінців взагалі служили в Гестапо. Що вже говорити про учителів шкіл – дітям слід було невідкладно організувати систему освіти. Віднайти людей без «темного минулого» було практично неможливо. І їх доводилося залучати із того людського контингенту, який був. Але їх доводилося перевиховувати й вишукувати серед них «хороших німців».

Сам процес «перевиховання» нагадував багато в чому імпровізований спектакль.

Так, жителів Німеччини цілеспрямовано возили на екскурсії в табори смерті й змушували відвідувати покази документальних хронік із концтаборів Центральної і Східної Європи. Згідно свідчень сучасників подій більшість глядачів потай уникали дивитися на екран – вони або відвертали голову, або дивилися собі під ноги. Однак були змушені не покидати залу кінотеатру, бо ніхто не хотів бути скомпрометованим перед окупаційною владою, а ще після перегляду хроніки кожен міг отримати карточку на невеликий харчовий пайок. У підсумку результатів перевиховання довелось чекати довгі десятиліття. Опитування показали, що нацизм німці називали не сприймали як абсолютне зло, зауважуючи, що «не все так однозначно». У 1951 році лише третина громадян ФРН вважала, що Німеччина одна винувата у Другій світовій війні. Щоправда у 1967 році, після судових процесів у Франкфурті над колишньою адміністрацією Освенціма таких уже було дві третини.

Австрія в 1945 році, відразу після формальної відміни аншлюсу (приєднання до Німеччини у 1938 році), проголосила себе «першою жертвою нацизму». Згодом на цій ідеї вповні офіційно будувалася вся повоєнна політика країни. Австрія хоч і була повноцінною частиною Третього рейху, не визнавала своєї відповідальності за злочини нацистського режиму, не платила репарацій і не переслідувала колишніх членів НСДАП та інших нацистських організацій. Так само в Італії й до цього часу побутує широко розповсюджений мем про добрих і чуйних італійців, для яких чорне двадцятиліття (1922-1943) виявилось не більше ніж прикрим випадком – просто Муссоліні заморочив голову «хорошим італійцям».

І от на авансцені сьогоденного інформаційного поля

з'являється ідея про «хороших росіян», які, мовляв, побудують таку ж «хорошу Росію», визнають пріоритет міжнародного законодавства й укладуть врешті-решт нормальні відносини зі сусідами і країнами консолідованого Заходу. Як то мовиться: блажен хто вірує. Так, відстоюючи ідею «паспорта хорошего росіянина» на тій же травневій конференції у Вільнюсі, Євген Чичваркін і словом не промовився про боротьбу з путінським режимом. Зате перейнявся ідеєю як би полегшити життя в Європі заможним емігрантам із Росії, посприяти їх адаптації в країнах перебування. Судячи з різних джерел, кількість людей, що від'їхали з Росії в 2022 році вимірюється приблизно сотнями тисяч, можливо понад мільйон. Відповідно їх називають «найбільш масовою і найбільш радикальною опозиційною демонстрацією в новітній російській історії».

Та чи є серйозні підстави вважати цей контингент мігрантів радикальною опозицією? Ксенія Собчак, судячи з усього, досить близько знає цю публіку: «В Росії немало опозиційно налаштованих людей. Але якщо їх замкнути з Путіним, вони не вийдуть проти нього. Не підуть на площі. З тих же міркувань, з яких не підтримують те, що відбувається в Україні: вони за сите комфортне життя, а не за геополітичні подвиги, для них власна справа і сім'я – важливіші за державу. Ці конформісти, і європейські і російські, – основа будь-якого суспільства. Той самий середній клас, котрого у нас, на жаль, так мало».

Одним словом, це не та публіка, котра збирається наблизити час побудови «прекрасної Росії майбутнього». Найголовніше для них – уникнути санкцій з боку виконавчої влади країн Заходу. Так само важко собі уявити, чи допоможе цій категорії людей організація екскурсій в

Бучу й Ірпінь, Маріуполь чи Бахмут після закінчення війни. Отже їх треба сприймати адекватно. На тепер є різні групи росіян: що проживають у пострадянських державах; радянські емігранти; пострадянські емігранти; емігранти 2022 року. Але це зовсім різні групи, котрі ні в жодну єдину діаспору, подібну до єврейської чи вірменської, поки що не склались. І далеко не факт, що ініціатива із «паспортом хорошего росіянина» призведе до формування повноцінної російської діаспори. А тим більше до їхньої опозиційної настанови.

Поки що про щось позитивне з їхнього боку важко почути. Хіба що, пише Юрій Романенко, частіше трапляється навпаки: «Заява російського публіциста Віктора Шендеровича про те, що він з Україною до першого повороту зірвало український інет. Помилка Шендеровича в тому, що він заїкнувся про український нацизм і «наших мальчиків», котрі сьогодні виявилися в Україні. Його кейс в черговий раз нагадав, що на російських лібералів й інших «хороших росіян» слід дивитися дуже інструментально. Тому що ми з ними дійсно до першого повороту. А після повороту вони можуть виявитися ворогами... Шендерович може віднайти виправдання кривавим слідам «русских мальчиків» в Україні, а ми жодних виправдань не приймемо, тому що ціна омани цих «мальчиків» – руйнування нашої країни і знищення десятків тисяч, а вже можливо й більше, українців».

Щоправда, висловлюються думки, що «нова російська діаспора» (та, що намагалася самоорганізуватись в 2022 році) на відміну від «старої», якщо не сьогодні, то в майбутньому має певний шанс зіграти ключову роль в реформуванні

Закінчення. Початок на с. 14

Росії після закінчення правління Володимира Путіна. Але чи здатна вона відмовитися від великодержавних амбіцій? Поки що якихось помітних зрушень не спостерігається. Отже «паспорт хороших росіян» покликаний поки що поліпшити життя одній категорії людей, в той час як проблемами зміни путінського режиму будуть перейматися зовсім інші люди, у котрих такого паспорта не буде. От така іронія історії.

Тобто, не варто спокушати себе сподіваннями, що еміграційна хвиля росіян є свідченням їхнього протесту проти дій путінського режиму. По-перше, не зрозуміло, яку частку складають у їх числі політично активні громадяни, тобто чи не стосується значна частка мігрантів простої економічної релокації працівників хоч би тієї ж ІТ-галузі. По-друге, не відомо яку частку серед тих, що уникають мобілізації, складають люди, що не підтримують війну з Україною. Так, в інформаційному полі досить часто можна зустріти матеріали про добровільну участь росіян у «пропутінських» мітингах за рубежем. В той же час антивоєнна активність серед них залишається досить невідрізненою: із 15 тис. російських студентів у ФРН петицію проти війни підписало за 11 місяців всього 208 чоловік – десь на рівні 0,01%. Оце і є показник «хороших росіян».

Коли йдеться про саму Росію, то скидається на те, що антивоєнний протестний потенціал багато в чому перебільшений. Із своєї в'язничної камери Володимир Карамурза написав, що понад 17 тис. затриманих антивоєнних демонстрантів набагато перевершують по чисельності сімох людей, арештованих на Червоній площі в Москві у 1968 році, що протестували проти вторгнення в Чехословаччину.

Все це правда. Але так само правдою є те, що відсоток нині протестантів складає десь понад 0,001% від загальної чисельності населення Російської Федерації. З огляду на цю статистику важко говорити, що у розв'язуванні війни проти України винуватий лише Путін, а російський народ змушений «жити на правах заручників». Наразі соціологічні дані засвідчують, що рейтинги Путіна залишаються досить високими – згідно даних Льва Гудкова («Левада-Центр») рівень схвалення війни в російському суспільстві впродовж всього 2022 року завжди перевищував 70%.

Отже, замість того, щоб всіляко лобювати тему «хороших росіян», представники російської опозиції мали б дистанціюватися від самої ідеї «русскости» в її інтерпретації Олександром Дугініним, а натомість голосно й однозначно заявити, що Крим складає собою невід'ємну частину території України, що вони підтримують ідею відмови Росії від ядерної зброї, що виступають за поразку Росії у розв'язаній нею ж війні проти України і за торжество принципу непорушності кордонів. А в цілому, що російському народу доведеться пройти через чистилище каяття і покути своєї вини за вчинені звірства не лише в Бучі, але й в усіх спустошених містах України. Поки що «хороші росіяни» до цього не готові. Як пише Василь Рибников, «дуже хороші росіяни продовжують наполегливо скандаляти в соціальних мережах – часто самі з собою, – на одвічну російську тему «А чому це я повинен почувати себе винуватим?!». Ну, звичайно ж, не повинен. Коли ти дуже хороший росіянин, ти взагалі нічого не повинен – навпаки, всі винні тобі, і дуже багато».

Однак, судячи із рівня масового сприйняття проблеми, без курсу лікнепу на тему винуватості тут не обійтися.

«Хто проявляє себе в діяльності розуму і шанує інтелект, очевидно, влаштований найкращим чином і більше всього підтриманий долею»

Арістотель

Великий космічний об'єкт притягує на орбіту або змінює напрям польоту менших об'єктів і тіл, навіть проти їхньої волі, й об'єднує їх у системи. Так велика зірка змінює і по-новому визначає архітектоніку космічного простору.

Ця думка приходиться тоді, коли заходиш на територію економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Насамперед зустрічає парк – тополі, клени, берези, ясени, ялини, декоративні кущі, влітку – квіти. На деяких з дерев – шпаківні, які заселяються птахами разом із появою зелені. На площі перед входом у стрункий, десятиповерховий корпус факультету – фонтан, викладений всередині кольоровою мозаїкою. Увесь цей ландшафтний дизайн створює гармонію, в якій поєдналися естетична краса разом з раціональністю оформлення території, яку втілює у собі економічна наука.

Внутрішній простір вражає не менше: світлі аудиторії, зручні столи й стільці, великий і малий конференц-зали – усе зроблено з любов'ю і творчим натхненням. Обидві якості як найкраще характеризують Віктора Базилевича – доктора економічних наук, професора, члена-кореспондента Національної академії наук України, який майже чверть століття очолює факультет.

Кредо Віктора Дмитровича, яке надихало і колег, і студентів, «Це – університет!». Для нього університет – не лише «Alma mater», а й храм науки, сакральне місце. Духовна енергія університету стала головним мотивом, який привів до створення Віктором Дмитровичем «світу-економіки» в Україні. Його центром став економічний факультет Київського національного університету імені

Тараса Шевченка.

Чверть століття, що Віктор Базилевич керує факультетом, можна по праву назвати «епохою Базилевича». Це злет інтелектуальної діяльності, творчості й енергії. І старше, і нинішнє покоління економістів пам'ятає традиційні міжнародні конференції, на які приїжджали вчені-економісти з Європи, всеукраїнські заходи, приймати участь в яких було честю для кожного економіста, колосальну видавничу діяльність, що збагатила економічну науку України численними оригінальними виданнями. Достатньо нагадати, що авторський колектив підручника «Історія економічних вчень», виданий у 2005 році за редакцією В.Д. Базилевича, став лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки. Золотим внеском у фонд економічної науки стали роботи його ж авторства «Метафізика економіки» (2007 р.), «Інтелектуальна власність: метафізика креативного пошуку» (2008 р.), «Філософія економіки. Історія» (2010 р.), «Економіко-філософська думка сучасного світу» (2011 р.). І ще один важливий момент: турбота про науковий статус факультету – орієнтація працівників на розвиток економічної науки і власний розвиток (захист кандидатських і докторських дисертацій).

Діяльність Віктора Базилевича у творенні факультету й, відповідно, університету засвідчує не лише його талант керівника і вченого, але й належність до еліти, причому еліти інтелектуальної. Історія розвитку людської цивілізації переконливо доводить величезну, русійну силу еліти як найкращих, вибраних представників суспільства в його прогресивному поступі. Діяльність Віктора

Інтелект як енергія творчої діяльності

Дмитровича відбувалася в той період початкової розбудови України, коли виникла гостра потреба у новій, кваліфікованій еліті. Саме вона була здатна забезпечити політику, культуру, освіту ідеями національного розвитку і формування конкурентоспроможної держави.

Формування еліти – результат відбору суспільством найбільш фахових, найбільш цінних його представників. Зазначимо, що елітарність є обов'язковою умовою ефективного функціонування будь-якого суспільства, котре існує в умовах майнової, політичної, культурної, етнічної диференціації. В Україні ця проблема набула особливої значущості, оскільки держава постала перед необхідністю вироблення нових цивілізаційних орієнтацій як економічного і політичного, так і духовно-культурного життя, нового освітнього простору. І найголовніше – повер-

забезпечують їх розвиток і домінування.

Цей момент самоусвідомлення щодо свого статусу й стану

справ у суспільстві відрізняє достеменну еліту від псевдоеліти. Якщо еліта насправді є лідером суспільства, якщо вона переважно продукує масштабні соціальні, економічні, наукові проєкти та ініціативи, то від цієї діяльності невід'ємна здат-

На противагу пересічності високе покликання справжньої еліти полягає у відтворенні й підтримці продуктивного режиму існування відповідної сфери суспільного життя (бізнесу, політики, культури, освіти тощо). Еліта лише тоді відповідає своїй назві, коли поєднує себе – власне існування та діяльність – з колом справ, якими вона займається і за які несе відповідальність. Так, наприклад, неможливо уявити політичної еліти, яка б не пов'язувала нерозривно своєї долі з долею власної країни. Якщо перефразувати слова Вінстона Черчилля, то справжня політична еліта думає не про наступні вибори, а про країну та наступне покоління.

Сенс існування еліти полягає у забезпеченні успішності справи, в межах якої вона здобуває свій статус. Якщо відповідна сфера діяльності зазнає поразки, це свідчить про неспроможність еліти і є зрештою вироком для неї. Така псевдоеліта фактично не по праву присвоює пошану, статус та престиж. У подібних випадках виникає соціально-політична і культурна фікція, яка зайняла місце реального суспільного феномену.

Якщо ми ведемо мову про інтелектуальну еліту, то підставою для її існування є не кількість академіків чи докторів наук, а реальна вага і ефект творчих досягнень у всіх сферах суспільного життя. Покликання інтелектуальної еліти – забезпечити вплив інтелекту як самостійної сили, що визначає кожен соціальну дію, увесь соціально-культурний процес. У суспільстві, де інтелект позбавлений прав і витіснений на узбіччя соціально-культурної та політичної діяльності, даремно говорити про інтелектуальну еліту. Її не буде, скільки б не було гідних інтелектуалів чи талановитих вчених. Велика біда чекає державу, в

якій інтелектуальна еліта або ігнорується, або їй відводиться мінімальна роль у здійсненні суспільної діяльності.

Як правило, соціально-політичний і культурний розвиток країни визначає та національна еліта, яку утворюють яскраві особистості. Віктор Базилевич є представником справжньої інтелектуальної еліти, оскільки є і талановитим вченим-економістом, і креативним менеджером, і вміє прогнозувати майбутнє. Саме він задав енергію руху як факультету, так і економічній науці в країні. Реалізація його таланту і здібностей випала на той час, коли Україна увійшла в новий цивілізаційний виток свого розвитку, як своєрідна відповідь на запит нової геополітичної орієнтації.

У реальній практиці українського суспільства інтелектуальна еліта, на жаль, далеко не завжди затребувана в силу низки об'єктивних і суб'єктивних причин. Негативний полюс сприйняття інтелектуальної еліти у владних інстанціях знайшов відображення в масовій свідомості, що стало перешкодою на шляху формування принципів демократичного суспільства. А заодно порядку і добробуту в державі. Не зважаючи на це, професор Базилевич докладав максимум зусиль, щоб керований ним факультет демонстрував високий рівень інтелектуального капіталу, інноваційність, а кадровий склад – творчий характер мислення, високий рівень професійної діяльності. Викладачі і студенти очолюваної ним кафедри економічної теорії, макро- та мікроекономіки, як і всього факультету, знали й керувалися девізом свого декана: «Вище нас тільки небо!».

Фактично Віктор Дмитрович стояв і залишається стояти на передньому краї формування інтелектуальної еліти, оскільки

ненням до ідей персоналізму, людиноцентризму, діалогічності, демократизму.

Віктор Базилевич належить саме до цієї частини української еліти, яка протистояла консервації аморфного стану суспільства, боролася за становлення автономних соціальних суб'єктів, реального законодавства та правопорядку (на факультеті й в університеті), які виконують функції автентичних соціальних інститутів,

ність прогностики – хоча б елементарних передбачень щодо ефекту власних дій та процесів, що відбуваються. Одна з прикмет еліти на відміну від носіїв пересічної свідомості й догматичного підходу полягає в тому, що еліта має справу не лише з днем сьогоднішнім, а й завтрашнім. Вона бере у розрахунок не лише те, що є, а й те, чого можна очікувати за тих чи інших обставин у близькому чи далекому майбутньому.

Закінчення. Початок на с. 16

інституційно максимальні можливості для вирішення цього завдання має система освіти. Розуміючи це, професор Базилевич прикладав максимум зусиль для удосконалення системи економічної освіти відповідно до викликів сучасності. Економічна освіта має стати одним із важливих чинників кардинальної зміни соціально-політичної системи й, відповідно, зміни культури мислення, суспільної свідомості, оскільки потрібно не лише максимально позбутися рудиментів «совка», але й догматизму та шаблону у підготовці фахівців-економістів, – уважав Віктор Базилевич. Фундаментом цих перетворень і став Київський національний університет імені Тараса Шевченка, який у далекому 1977 закінчив Віктор Дмитрович.

Історично університет є інституцією, через яку транслюється культурний, науковий і творчий досвід. Але феномен університету неможливо зрозуміти без урахування ключової ролі, яку відіграє в структурі європейської культури сила інтелекту як самодіяльна незалежна, як основне джерело продуктивної діяльності людини. В якості інституції, що відтворює, використовує, продовжує автономію інтелектуальної творчості, постає, як ми вже говорили, університет. Розуміючи це Віктор Базилевич і проголошує: «Це – університет!». Тобто діяти потрібно із врахуванням авторитету університету, його інтелектуального потенціалу, що передбачає знання, освіченість, дисципліну, відповідальність.

Стосовно дисципліни, то економічний факультет завжди вигідно позиціонує себе серед інших факультетів Київського університету. Чітка організація навчального процесу, велика бібліотека, стенди з виставленою науковою продукцією викладачів факультету, ввічливі студенти, чистота і порядок – усе це є

показником розумної і відповідальної роботи декана факультету. В університеті і викладачі, і студенти знають – найкраща дисципліна і порядок на економічному факультеті. Що цілком закономірно, оскільки розум, строге мислення, дисципліна і є умовою свободи. В свою чергу свобода як усвідомлена необхідність завжди реалізується при надійній підтримці інтелекту, гаранту порядку, відповідальності й доцільності. Як керівник потужної навчальної структурної одиниці університету, Віктор Дмитрович прекрасно розумів, що автономія інтелекту як умова продуктивної діяльності вказує на особливу якість мислення і на статус того, хто мислить. Також це є показником чіткої характеристики суспільства та властивості йому системи відносин. В соціальній реальності це означає, що інтелект стає самостійним і незалежним чинником у вирішенні будь-яких питань і проблем, які завжди виникають в процесі роботи.

Потрібно враховувати, що як наукове пізнання, так і освітня діяльність не є суто індивідуальною справою. Насамперед це справа організованої комунікативної єдності наукової та освітньої спільноти. В цьому контексті інтелектуальна діяльність як діяльність соціального інституту та результату культури мислення і пізнання потребує відповідної розвиненої інфраструктури. Вона і була створена професором Базилевичем на факультеті, і стала живильним середовищем, сприятливим режимом доступу до знань. А цей режим є одним із найважливіших чинників конститування еліти. У сучасному світі, в якому домінувальне місце набуває інформація, знання, креатив, цей чинник набуває особливої значущості.

Ця обставина відіграє головну роль в контексті університетської освіти, яка своїм результатом передбачає, окрім підготовки наукової спільноти, підготовку креативної еліти

для усіх сфер життєдіяльності суспільства. Такі якості, як креативність, відкритість, інноваційність, нестандартність не можна набути лише в межах суто фахової підготовки. Вони потребують більш загального інтелектуального контексту, який включає в себе економічну і фінансову грамотність,

соціально-політичну орієнтацію, культурний та життєвий досвід, і, чи не найголовніше, бачення перспективи подальшого поступу. В даному випадку, як представник інтелектуальної еліти, Віктор Базилевич визначив, яка економічна освіта потрібна нині, щоб підготувати гідних професіоналів, що складуть основу національної еліти держави.

І ще один важливий момент: існує небезпечно і хибне переконання, що навчання полягає у запам'ятовуванні певної суми знань, відтворенні наявного порядку речей і, шонайбільше, у його «сталому» (безпроблемному) розвитку. Однак справжня освіта – це відкриття, це постійний рух у невідоме, неочікуване. Розуміючи цю ситуацію, справжня вища освіта має бути орієнтована на підготовку людини до невідомого і несподіваного. І Віктор Базилевич робить ряд важливих кроків: кардинально змінювалися навчальні програми, створювалися нові кафедри, розширювалися міжнародні зв'язки і співробітництво з провідними фахівцями у галузі економічної науки – як зарубіжними, так і

вітчизняними.

З повним правом цей сегмент діяльності професора Базилевича можна назвати як турботу про наповнення змісту навчання на економічній факультеті етосом інноваційності, продуктивності, креативності. Власне, про це засвідчив результат – конкурс на економічний факультет випередив усі інші факультети. Вчитися на економічному стало престижно. І ця традиція зберігається до цього часу. Є упевнення, що її інерція триватиме й надалі.

...У період розвитку культури й економіки Еллади в одному з полісів був оголошений конкурс на будівництво храму. Серед багатьох архітекторів, які взяли участь у конкурсі, комісія відібрала зрештою двох претендентів. Їх було запрошено на презентацію проєктів. Архітектор, який виступив першим, довго розповідав про розміри храму, скільки в нього буде колон, які будуть фронтонами, скільки статуй богів і героїв його прикрашатиме, який мармур і граніт використано.

Здавалося, після цього виступу шансів у другого архітектора немає. Але він підійшов до комісії і сказав: «Те, про що говорив мій колега і опонент, я зроблю!». І комісія обрала його!

В нас багато говорено про творчість, інновації, освіту, науку, національну ідею, патріотизм... І більшість із цих розмов залишилися риторичними вправами. Тому таке непересічне значення і цінність має зроблене доктором наук, професором, членом-кореспондентом НАН України Віктором Базилевичем – для країни, національної освіти, студентів. Для людей!

**Володимир ІЛЬІН,
професор
КНУ імені Тараса Шевченка,
доктор філософських наук,
професор,
член-кореспондент
НАПН України**

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
академік НАПН України,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

ЗВОРУШЛИВІСТЬ

– Великий, дорогий мені й усім українцям Кобзарю, зачіпаючи цю тему, найперше згадую про... вербу, вирощену Вами в Новопетровському укріпленні...

– У 1850 році, коли мене припроваджували із Орської фортеці в Новопетровське укріплення, це було в жовтні місяці, в Гур'єві-містечку я на вулиці підняв свіжу вербову палку і привіз її в укріплення, і на гарнізонному городі увіткнув її в землю, та й забув про неї; весною вже городник нагадав мені, сказавши, що моя палка росте. Вона дійсно паростки пустила, я ну її поливати, а вона – рости, і в даний час вона буде вершків шість товщини у діаметрі та принаймні сажні три висоти, молода і розкішна; правда, я на неї і води немало вилив, зате тепер, у вільний час і з дозволу фельдфебеля, жуїрую собі в її густій тіні... Ось вам один-єдиний відрядний епізод із мого монотонного, безвідрадного життя...

– Улітку 1857 року, коли Ви з дозволу коменданта Іраклія Ускова вільно приходили на город і навіть могли там ночувати в бесідці, Ваша верба часто згадується в Щоденнику...

– Приліг втомлений під своєю заповітною вербою; Сьогодні я, як і вчора, точно так само рано прийшов на город, довго лежав під вербою, слухав іволгу і, нарешті, заснув; До самого обіду лежав під вербою і читав; Під вербою пили чай і лимонівку; Заснув під своєю фавориткою вербою...

Розмова з Тарасом Шевченком

Звісна річ, розмова уявна. Зате Шевченкові тексти реальні, справжні, вони не зачеплені чужим «ніже яким словом». Хоча нині вкрай важливо подумки «душею, серцем розмовлять» з українським Кобзарем, така розмова не може бути всеосяжною – заторкну лише дві, втім унікальні, теми: «Зворушливість» і «Ніжність».

– Це ж тоді й сталася надзвичайна пригода!

– Мені на лице вискочила холодна жабка, і я прокинувся. Перенісши одр свій у бесідку, я знову скорчився під шинеллю...

– Та й пізніше, здається, вже півник перервав Ваш сон?

– Курчата своїм нестерпним цокотінням мене розбудили... І мало того, що бігають біля тебе, кокочать. Ні, треба ще тобі на лице вскочити та за ніс ущипнути... Розбуджений так невчасно чубатеньким нахабою, я встав¹...

– Потрясаюче! Вмісте Ви, Тарасе Григоровичу, з байдужим виглядом розповідати зворушливі історії. Та насправді, мабуть, улюблена верба фактично стала вам у засланні живим уособленням України. Як у вірші «На вічну пам'ять Котляревському»...

*– І сонце гляне – рай, та й годі!
Верба сміється, свято скрізь!
Заллаче злодій, лютий злодій.*

– Не можу не сказати, безсмертний і віщий Кобзарю, що та верба проросла у творчості Ваших великих нащадків, українських поетів-класиків.

*... Оця тужлива деревина
Йому нагадувала рідний край
На засланні. Вона слізьми пустиню
Перетворила на родючий ґрунт!*

Це – Дмитро Павличко. А ось Іван Драч:
*Тарасова верба
Де форт Петровський? Пагони вербові
З посаженого твого деревця
Пішли у світ маршрутами любові...*

До слова, Тарасе Григоровичу, згадав я запис у Щоденнику від 19 липня 1857 року про те, що тоді в місячну, прекрасну ніч Ви «не перенесли свій табір у бесідку, залишивши його під вербою»... Це чому?

– Щоб зручніше було спостерігати вітер за флюгером, що крутиться на голубнику... Упродовж ночі я кілька разів просинався і спостерігав вітер, дивлячись на флюгер...

– З історичної поеми «Гамалія» запам'яталося – «море вітер чує», а тут хочеться сказати: «Шевченко вітер чує»... Розумію, Ви з дня на день очікували догождану офіційну звістку про звільнення з лихопомного заслання, що мала нарешті приплисти в поштовому човні. Але хочу переконати себе і всіх у неймовірному, а саме: Ви справді... буквально розмовляли з вітром?

– Перед заходом сонця заштиліло. А в сутінки піднявся свіжий вітер від норд-осту, прямо в лоб нашому поштовому човну... Норд-ост тут панівний вітер. Він може простояти довго й подовжити мою і без того довгу неволю далеко за визначену мною межу, тобто за 20 липня. Сумно, невимовно сумно...

– Тож Ви передбачали і гірший варіант, але перепитаю, чи таки зверталися до ... вітру?

– О вітре, вітре, якби ти міг співчувати моєму невсипущому горю...

– Вибачайте, це справді викликає глибоке зворушення, особливо, коли знаєш достеменно, що в цей же час Ви зверталися безпосередньо до Господа...

– О моя бідна, моя прекрасна, моя мила батьківщина! Чи скоро я зітхну твоїм життєдайним, солодким повітрям? Милосердий Бог – моя нетлінна надія.

– Дорогий Тарасе Григоровичу, Ви пам'ятаєте свої дивовижно точні записи в Щоденнику щодо вітру?

– Вітер усе той же. Туга та ж сама; Опівночі перемінівся вітер. Відійшов до норд-весту; Сьогодні субота, вітер усе той же – норд-вест; Сьогодні неділя, вітер усе той же; Після заходу сонця заштиліло, і о першій годині ночі вітер піднявся від зюйд-осту. Вітер тихий і рівний, такий саме, який потрібен для нашого поштового човна...

– Здається, не було сумнівів, ось-ось Ваша воля, проте туга-нудьга не виселялася з душі...

Продовження на с. 20

¹ Одразу прошу суто притомного сприйняття маловідомих, рідкісних і незвичайних свідчень Тараса Григоровича, зібраних у цій статті. Вони стосуються завершальних місяців його заслання, коли режим перебування було неймовірно пом'якшено, і роблять ще виразнішим історичне зізнання заслання: «Бодай і ворогові моєму лютому не довелось так каратись, як я тепер караюсь...»

Закінчення. Початок на с. 19

– Чи скінчиться, нарешті, це мерзенне існування, це одноманітне записування одноманітних безкінечних днів?... Двадцятого липня – день, у який я припускав попрощатися з моєю тюрмою, а вітер, уособлена доля, розпорядився інакше... Упродовж Ільїна дня і ночі вітер не поворухнувся. Мертва тиша...

– Яка драма почуттів і переживань! От якби зняти фільм про Вітер, як уособленя Кобзареві долі!

Утім поштовий човен прибув уранці наступного дня...

– Поголившись, скріпивши серце виходив із укріплення, зустрів наглядча півгоспітально Бажанова і він перший привітав мене з волею. Двадцять першого липня 1857 року об 11 годині ранку...

– Істинно мужній чоловіче, цієї стражданої миті радіємо з Вами... Хочу відразу перейти до того вольного моменту Вашого повернення з заслання, коли на пароплаві «Князь Пожарський» пароплавної компанії «Меркурій» Ви пливли до Казані, дванадцятого вересня зупинилися на пристані Спаський затон і ненадовго вийшли на берег...

– Місцевість прекрасна, оточена молодими дубовими дібровами, і, незважаючи на холодну погоду, в дібровах збереглася свіжа зелень і деякі квіти, з яких я набрав маленький букет і ... підніс його наймилішій баронесі Медем, одній із пасажирок «Князя Пожарського» і дружині одного з капітанів Меркурієвської компанії. Мила приваблива жінка.

– У Ваших поезіях слова «квітка», «квіти» та похідні від них зустрічаються понад сорок разів, але в переважній більшості метафорично – стосовно дітей і жінок, а ще – поетових дум. Скажімо: «Думи мої, думи мої, / Квіти мої, діти!» Або: «Мої любі дівчаточка, / Рожевії квіти»...

А тут інше – пристрасний порух живого серця! Колишній засланець, поет і художник уже півтора місяця почувався вільним, і це був особливо красивий і зворушливий учинок галантного чоловіка...

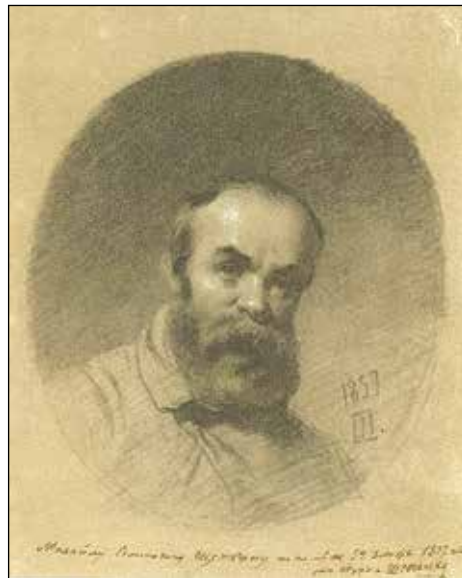
НІЖНІСТЬ

– Мене надзвичайно вразив запис у Щоденнику від 11 липня 1857 року про те, що Ви випадково натрапили на... мокру стежку з відбитками мініатюрних дитячих ніжок...

– Я любувався і стежив за цим крихітним дитячим слідом, поки він не зник у степовому полину разом зі стежиною...

– Відомо, що в червні 1853 року Ви тяжко пережили смерть трирічного Дмитра – сина коменданта Новопетровського укріплення Іраклія Ускова. Ви, Тарасе Григоровичу, не лише спроектували йому надгробний пам'ятник, а навіть, за словами матері, Агати Ускової, «стежили за його виготовленням»...

– Я полюбив це прекрасне дитя, і воно, бідне, так прив'язалося до мене, що було, й уві сні кликало до себе лисого дядю... І що ж? Воно бідне, захворіло, довго томи-

лось і померло, мені жаль мого маленького друга, я тужу, я іноді приношу квіти на його дуже ранню могилу і плачу. Я чужий йому, а що робить батько його й особливо мати? Бідна! згорьована мати...

– В поемі «Марія» про Святу Матір Ісуса Христа є пронизливо-хвилюючі рядки стосовно «святих діточок», які любили Сина Божого...

– Отож прибігли. – О святії! Пренепорочніє! – сказав, Як узрів діток. Привітав І цілував, благословляя, Погрався з ними, мов маленький...

– Обожнюваний Кобзарю, Ви воістину дивитесь на дітей душею... Розкажіть про той зворушливий випадок у Нижньому Новгороді наприкінці вересня 1857-го...

– Погода прекрасна. Я вийшов на бульвар. Між іншою публікою зустрів на бульварі дітей – три дівчинки та хлопчик. Прегарненькі і жваві діти. Костюм їх здався дивним і убогим. На дівчатках були якісь коротенькі легенькі діряві мантильки...

Ручечки голі, і майже босоніж. На хлопчику ... мантилька така ж, як і на дівчатках, а черевики ще гірші. Взагалі здалися вони мені схожими на трупу малят-комедіантів. Я дійшов з ними до кондитерської, купив їм солодких піріжків на полтину й познайомився. Звати їх: Катя (найжвавіша), Надя і Дуня, а хлопчика Санею...

– Ви запам'ятали імена всіх чотирьох?! – Діти якогось Арбеньєва, театрального музиканта... Прощаючись, вони просили мене до себе в гості...

– Тепер я ще глибше розумію Ваші слова, сказані про земляка, доброго приятеля по заслання, солдата Андрія Обеременка: «Він палко любить маленьких дітей, а це вірний знак серця лагідного, незлобивого». Утім і діти завжди, на мій погляд, говорячи знову-таки Вашими словами, «вловлять душу праведнику»...

– Кого люблять діти, той, значить, ще не зовсім поганий чоловік...

– Певно, це стосується і людей похилого віку, принаймні, до Вас напрочуд тепло й приязно ставилося подружжя Зигмунтовських, з якими Ви подружилися в Новопетровському укріпленні...

– Бездітні, самотні... Вона, тобто Зигмунтовська, мені дуже подобається; це добродушно усміхнена, гостинна старенька, він теж добродушний старий, але пренаївний й повністю нешкідливий брехунчик. Наприклад, від дуже просто-душно і кожен раз із новим варіаціями розповідає, які пройшов таємничі поневіряння, а походження своє веде від якогось короля польського... Вона також добра, лагідна, невинна балакуха і трошки сентиментальна старенька... Я частенько приношу їм з городу кріп, петрушку і тому подібний злак, п'ю чай, прочитую фельетон і вислуховую чарівні пригоди наївного Телемона, за що користуюся повним довір'ям Бавкіді...

– Те, з якою ніжністю, хай іронічною, говорите про них, і пояснює моє захоплення Вашими стосунками з цими старенькими і гарними людьми...

Доземний уклін Вам, Кобзарю, за цю розмову! Скажу Вашими словами: «Будемо молитися Богу, що ще існують такі душі між себелюбними людьми».

Квітень 2024. Постаті

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
доктор педагогічних наук,
старший науковий
співробітник

**170 років з дня народження
Миколи Сумцова (1854–1922),
українського вченого, педагога,
громадського діяча**

Народився Микола Сумцов 18 квітня 1854 у Петербурзі, втім, практично все життя присвятив Слобідській Україні, зокрема Харкову, куди його батьки переїхали, коли хлопцеві було два роки. Родина Сумцових мала давнє слобожанське коріння. Сумцови (Сумці) належали до одного із давніх козацьких родів з промовистим географічним прізвищем, адже жили вони дійсно на Сумщині (територія Охтирського полку).

Закінчивши в 1875 Харківський університет, М. Сумцов деякий час викладав у Німеччині. Після повернення додому повністю присвятив себе рідному університету (з 1878 – приват-доцент, з 1888 – професор). У 1887 обраний головою Харківського історико-філологічного товариства (ХІФТ), при якому в 1892 за його ініціативою був створений педагогічний відділ і розпочато видання наукових праць.

Майже все своє життя М. Сумцов присвятив вивченню української національної ідентичності. Як літературознавець, особливу увагу приділяв саме українській літературі – давній і новій – поезії, пісням, казкам, замовлянням, думам. Працював над створенням систематизованої історії української літератури XVIII ст. й опублікував низку монографій про І. Вишенського, Л. Барановича, І. Галятовського, І. Гізеля, йому належать праці з історії української літератури XVIII–XX ст. про Т. Шевченка, Г. Сковороду, І. Котляревського, П. Старицького, І. Манжуру, І. Франка, Б. Грінченка, О. Олесья, О. Потебню.

Микола Сумцов – фундатор Харківського історичного музею, який нині носить його ім'я. Музей був заснований в 1920 та спроектований за баченням ученого, складався з трьох відділів: історичного, художнього та етнографічного. Самотужки він поповнював музейну колекцію, зібрав та приніс до музею колекцію стародавніх палітурок. Сам займався експодизайном та створенням музейного етикетажу. Влаштував при музеї лекції та етнографічні курси. Піклувався про організацію «Товариства друзів музею Слобідської України».

Автор понад 1,5 тис. наукових праць, з-поміж яких окреме місце посідають дослідження з історії рідного для науковця Харкова та Харківського університету. Багато часу та енергії віддавав М. Сумцов громадській діяльності. Декілька разів обирався гласним Харківської міської думи, був членом ради попечителів Харківського навчального округу, почесним членом Товариства опіки нужденних учнів початкових навчальних закладів Харкова.

Глибокі знання української культури привели М. Сумцова до висновку, що «життя на

Україні повинно піти іншим шляхом. В першу чергу, треба звернутися до відродження і поширення національного українського почуття і свідомості».

Помер М. Сумцов 12 вересня 1922 у Харкові.

**300 років з дня народження
Іммануїла Канта (Immanuel
Kant; 1724–1804), німецького
філософа**

Народився 22 квітня 1724 у Кенігсберзі (нині Калінінград, РФ). Після закінчення Кенігсберзького університету був домашнім учителем (1747–54), потім викладав в університеті (1755–96, з 1770 – професор). Основні філософські праці: «Загальна природничо-історія і теорія неба» (1755), «Критика чистого розуму» (1781, 1787), «Критика практичного розуму» (1788), «Критика здатності судження» (1790). Кант перевів у план моральної свідомості вимогу загальної правової рівності та поставив питання про особистість як найвищу цінність.

Педагогічні ідеї Канта тісно пов'язані з його філософським ученням. Їх важливим теоретичним джерелом була теорія виховання Ж.Ж. Руссо. Кант спирався на власний викладацький досвід, уважно стежив за педагогічними пошуками свого часу. Першим указав на соціальну значущість філантропіна І. Базедова. Читав курс із педагогіки в університеті (1776/77, 1780, 1783/84, 1786/87 н. р.). Створив власну педагогічну концепцію. На основі нотаток Канта і записів його слухачів текст курсу

був відтворений і за згодою та схваленням Канта видалий його учнем Ф. Рінком під назвою «Immanuel Kant uber Padagogik» (1803). Питання навчання, виховання, школознавства Кант розглядав також у «Повідомленні про розклад лекцій на зимові півріччя 1765–66» та у статті «Відповідь на питання: що таке освіта?» (1784). У праці «Антропологія з прагматичної точки зору» (1798) аналізував проблеми самовиховання і соціальної педагогіки.

Кант виходив з ідеї здатності людини до виховання. На його думку, просвітництво (Aufklärung) робить людину моральною істотою, долучає до свободи, навчаючи користуватися розумом. Освіта і виховання (Bildung, Erziehung) – головні засоби здійснення цих цілей. Вони мають озброювати людину знаннями і готувати до життя і практичної діяльності. Основні завдання освіти, за Кантом, – виховання соціальної дисципліни, залучення до культури, моральне виховання. Надаючи важливого значення духовному розвитку особистості, Кант вказував і на важливість фізичного виховання; висловлював думку про необхідність поєднання академічного і трудового навчання. Дидактичні принципи Канта протиставлені поширеним тоді в Німеччині вербалізму, зубрінню, догматизму. Філософ наголошував на важливості врахування віку учнів для правильного підбору доступного їм навчального матеріалу, а також на тому, що діяльність педагога має стимулювати активність і самостійність учнів. Критикуючи тодішню шкільну систему і практику, висловлювався за докорінне поліпшення підготовки вчителів і перегляд методів викладання і виховання, за радикальну зміну освітньої системи. Ідеї Канта вплинули на німецьку та європейську педагогічні теорії, ставши одним із джерел реформ

освітніх систем у першій половині XIX ст.

Замолоду Кант говорив, що доживе до 80 років. За все своє життя він ніколи серйозно не хворів. Але коли філософу виповнилося 79 років і 6 місяців, він зліг і вже не одужав. Помер Кант 12 лютого 1804 у Кенігсберзі, де й похований.

175 років з дня народження Фелікса Кляйна (Felix Klein, 1849–1925), німецького математика, керівника «реформаторського руху» в галузі викладання шкільної математики

Фелікс Кляйн народився 25 квітня 1849 в Дюссельдорфі. Тут він закінчив гімназію, а 1865 вступив до Боннського університету. Дисертацію з геометрії Кляйн захистив 1868. Від початку своєї кар'єри він демонстрував рідкісне поєднання творчих і організаторських здібностей, а також яскраво виражене прагнення руйнувати бар'єри між чистою і прикладною наукою. Інтереси Кляйна стосувалися всієї математики. Геометрія, теорія чисел, теорія груп, алгебра і теорія інваріантів – усе було залучено до його головної роботи – розвитку й завершення великих ідей Рімана в геометричній теорії функцій. Вінцем цієї роботи була його теорія автоморфних функцій.

Фелікс Кляйн – не лише видатний учений, талановитий популяризатор математики, а й визначний реформатор математичної освіти світового масштабу, один із авторів так званих «Меранських програм». Суть цих програм: викладання математики має будуватися на основі врахування

психологічних закономірностей засвоєння математичного знання; увесь навчальний матеріал має бути проіннятий ідеєю функціональної залежності величин у їх геометричному освітленні; учні мають систематично знайомитись із прикладними питаннями математики. Проекти реформування шкільного й університетського викладання математики, розроблені під керівництвом і за особистою участю Кляйна, загальноновизнані. Кращі його ідеї реалізовані, але деякі принципово важливі, наприклад, щодо розумного розподілу навчального часу між гуманітарним і природничо-математичними циклами дисциплін, залишаються актуальними й зараз.

Учений був прихильником ширшої, ніж це було тоді, математичної освіти. Він уважав за необхідне у викладанні приділяти увагу розкриттю логічних основ курсів, історичних зв'язків, ідей, фактів, методів, рекомендував іншим, зокрема майбутнім учителям «...вказувати на історичний розвиток науки, на досягнення її великих основоположників».

Багатогранною є організаторська і громадська діяльність Кляйна. Майже 50 років він був головним редактором одного з основних математичних журналів «Mathematische Annalen», багато зробив для створення «Енциклопедії математичних наук».

Своєрідною лебединою піснею Кляйна стали його «Лекції про розвиток математики в XIX столітті», які він читав у 1914–19. У передмові до видання цих лекцій подано характеристику його творчості і самої особистості Кляйна: «Ці лекції є зрілим плодом багатого життя, проведеного в центрі наукових подій, виразом зворушливої мудрості і глибокого історичного розуміння, високої людської культури і майстерного дару викладу».

Фелікс Кляйн помер 22 червня 1925. На його могилі простий напис: «Фелікс Кляйн.

Друг, Щирий і Незмінний».

170 років з дня народження Отто Ейхельмана (1854–1943), українського правника, педагога, громадського, політичного та державного діяча

Отто Ейхельман – прибалтійський німець за походженням – народився 27 квітня 1854 в маєтку Георгіївське Ямбузького повіту й виріс в імперській столиці – Санкт-Петербурзі, а в добу Української революції 1917–1921 рр. та в «чехословацький» період життя став одним із речників «українського питання».

Майбутній учений і політичний діяч здобув фах юриста у Дерптському (Тартуському) університеті. 1880 захистив дисертацію на тему «Військове зайняття ворожої країни». З 1882 у Києві: екстраординарний професор катедри іноземних законодавств юридичного факультету Київського університету, очільник катедри міжнародного права, у 1905–09 – декан юридичного факультету; періодично виконував обов'язки заступника ректора. Виступав на захист української мови й культури. Неодноразово проводив студентські зібрання, на яких вільно дозволялося розмовляти українською, декламувати українські твори. Звертався до найвищих інстанцій з проханням послабити утиски українського руху, дозволити переклад Євангелія українською мовою.

Цікавився питаннями реформування системи освіти. Для педагогіки середньої та вищої школи написав низку статей в часописах, присвячених

питанням організації навчального процесу в класичних гімназіях і траєкторії їхнього подальшого розвитку.

У 1908–13 керував Київським комерційним інститутом, викладав на Вищих жіночих курсах. Майже десять років був гласним Київської міської думи, членом Київського міського адміністративного суду, очолював комісію юридичних справ та ревізії міського господарства тощо. Окрім численних юридичних праць, підготував понад три сотні доповідей і записок із проблем організації міського життя. Входив до ради міністерства торгівлі й промисловості, міністерства закордонних справ Української Народної Республіки й Української Держави.

Джерелом невдач національних змагань О. Ейхельман називав відсутність повноцінного національного життя українців в минулому, а також відсутність державницької політичної еліти на різних ділянках державно-політичного, економічного та культурно-освітнього життя української нації. Водночас пропонував власну політичну програму державницької роботи: правильна організація державного управління; належний розвиток економічної сфери держави; міцна система освітніх закладів, орієнтованих на підготовку відповідних кадрів; форма державної організації повинна гарантувати вільний розвиток кожного члена нації і тим самим спонукати його до оборони своєї держави.

У 1921 емігрував до Чехословаччини. Працював в Українському Вільному університеті (Прага, 1921–43) та в Українській господарській академії (Подєбради, 1922–36). З відкриттям у Празі Українського Інституту громадознавства (1924) став дійсним членом секції соціології, а з 1926 – заступником директора інституту.

Помер 12 лютого 1943 у Празі.

Вшанування пам'яті академіка НАПН України **Віктора Огнев'юка** в 65-ту річницю від його дня народження

10 квітня 2024 року в Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка відбулися заходи із вшанування пам'яті академіка НАПН України **Віктора Огнев'юка** в 65-ту річницю від його дня народження.

Відбулося відкриття барельєфа Віктору Огнев'юку – ректору Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (2007-2022), в навчальному корпусі на бульварі Ігоря Шамо, 18/2. Його урочисто відкрили дружина академіка **Любов Огнев'юк** і в.о. ректора Університету Грінченка **Олександр Турунцев**.

У заходах пам'яті узяв участь президент НАПН України **Василь Кремень**.

Академік Кремень у виступі серед іншого зазначив: «Віктор Олександрович працював заступником міністра освіти і науки за мого керівництва міністерством і опікувався питаннями середньої загальної освіти. В той час ми здійснювали перехід до 12-річної школи з профільним навчанням

в 10-12 класах, що було на жаль скасовано в 2010 році, здійснили комп'ютеризацію шкіл, започаткували програму «Шкільний автобус», розпочали експеримент з упровадження незалежного тестування, перейшли до 12-бальної системи позитивного оцінювання учнів та й багато чого іншого зробили разом. Віктор Огнев'юк пройшов достойний шлях в освіті – від сільського вчителя і до заступника міністра, ректора, академіка Національної академії педагогічних наук України. Власне за його ректорства і був створений університет, сформований колектив, закладено

корпоративну культуру й цінності. Він був патріотом України! Вічна і світла йому пам'ять!»

Завершився захід презентацією книги спогадів про Віктора Огнев'юка – колективним автором якої є ті, хто розділяв його цінності, допомагав втілювати інноваційні ідеї. Ця книга має назву, яка відповідає життєвому кредо Віктора Олександровича і водночас є місією Університету Грінченка – «Служити людині, громаді, суспільству!»

На Факультеті педагогічної освіти, за ініціативи кафедри освітології та психолого-педагогічних наук, відбулися освітологічні дебати «Конкурентоспроможність університетської освіти в умовах кризових трансформацій» у рамках Огнев'юківських

читань, у яких взяла участь академік-секретар Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки НАПН України **Світлана Сисоєва**. Основою для такого формату наукової дискусії стала стаття Віктора Огнев'юка «Криза – момент істини для конкурентоспроможної університетської освіти», у якій досліджено поняття «криза» та «конкурентоспроможність закладів освіти», а також синергетичний підхід до розуміння кризи в освітній галузі

На завершення відбулася презентація документального фільму «Терра ректора», який створила навчально-виробнича майстерня Університету «Астудія» (керівник – **Мар'яна Ангелова**). Стрічка «Терра ректора» поєднала спогади, рефлексії соратників та узагальнений досвід ректора Столичного університету імені Бориса Грінченка, академіка НАПН України Віктора Огнев'юка.

Лідія ТКАЧЕНКО,
завідувач сектору науково-аналітичної обробки і поширення інформації НАПН України

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України оголошує конкурс на заміщення вакантної посади завідувача відділу змісту і технологій педагогічної освіти

Документи для участі в конкурсі:

- письмова заява про участь у конкурсі;
- копія документа, що посвідчує особу;
- заповнена особова картка (встановленого зразка);
- автобіографія;
- копія трудової книжки (за наявності);
- перелік наукових праць, опублікованих впродовж останніх п'яти років у вітчизняних та/або іноземних (міжнародних) рецензованих фахових виданнях;

- копії документів про вищу освіту, підвищення кваліфікації, присудження наукового ступеня, присвоєння вченого звання, військового квитка (для військовослужбовців або військовозобов'язаних);
- письмова згода на обробку персональних даних.

У конкурсі на заміщення посади завідувача відділу можуть брати участь особи, які мають науковий ступінь доктор наук або доктор філософії (кандидат наук).

Копії зазначених документів (окрім копії паспорта) засвідчуються за основним місцем роботи або нотаріально.

Заяви та документи на участь у конкурсі подавати протягом 30 календарних днів з дати опублікування оголошення за адресою: 04060, м. Київ, вул. Максима Берлінського, 9, каб. 614, e-mail: ipood2008@ukr.net.

Довідки за телефоном: (044)468-33-92. Завідувач відділу кадрів – Бовкун Оксана Володимирівна.

100 сеансів терапії

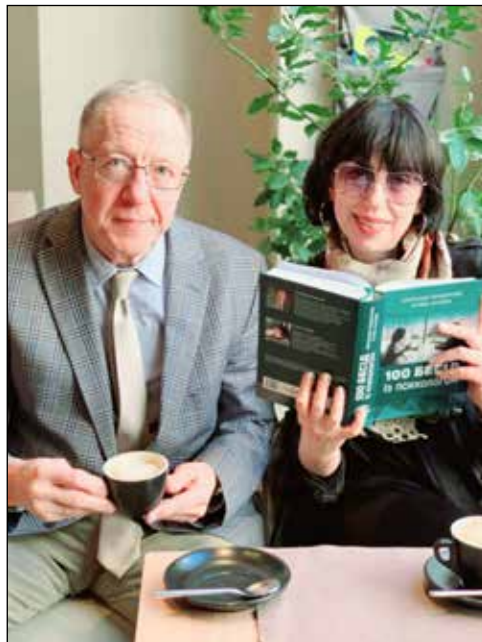
Рецензія на книгу «Бондаренко О. 100 бесід із психологом / О. Бондаренко, Т. Петкова, Вид. 2-ге. Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2023. 912 с.»

Книга, що замінює сто сеансів психотерапії, – так можна назвати запис бесід професора, доктора психологічних наук, академіка НАПН України **Олександра Бондаренка** і психолога, журналістки **Тетяни Петкової**. Ця книга народилася з палітри інтерв'ю, що довгі роки, з номера в номер, прикрашали глянцевою «Жіночий журнал».

Як виявилось, книга цікава й корисна не лише читачкам глянцу, а й широким колам читачів – тим, хто цікавиться психологією за фахом: психологам, психотерапевтам, бакалаврам та магістрантам психологічних факультетів, і просто особам, що мають потребу, заблукавши у нетрях життєвих реалій, розібратися у власних психологічних проблемах.

Цю книгу сміливо можна назвати психологічним практикумом з психотерапії та психокорекції, посібником з результативних практик із психопрофілактики, психологічного інформування та коучингу. У книзі представлено основні напрями, підходи й течії сучасної консультативної психології.

У багатьох бесідах звучать ідеї етико-центрованої психотерапії, головна місія якої – у всіх екзистенційно-напружених ситуаціях шукати й відстоювати смисл та «гармонію буття» – «те, на що душа відгукується своїми струнами, коли торкаєш потаємні клавіші...». Більшість розмов присвячено саме інтимним порухам особистісного Я.

А ще в книзі зібрано тридцять три сюжети повторюваних ситуацій з практики консультативного психолога: «Попелюшка», «Сильна жінка», «Мати й донька», «Самотній вовк», «Фантомне життя» й інші. Недаремно люди читають цю книжку в укриттях, беруть із собою в дорогу. Добре, що у нас почали з'являтися такі видання у співавторстві фахівців – знавців своєї справи, багатогранних особистостей.

Наталія КУЧЕРОВСЬКА,
кандидат психологічних наук, доцент,
Київська асоціація практикуючих
психологів та психотерапевтів

Інститут вищої освіти НАПН України оголошує конкурс на посаду молодшого наукового співробітника (1,0) у відділ взаємодії університетів та суспільства

Вимоги до кваліфікації: доктор філософії (кандидат наук) або особа, що має вищу освіту другого (магістерського) рівня.

Строк подання заяв – **30 календарних днів** з дня оприлюднення оголошення.

Охочі взяти участь у конкурсі, подають такі документи: 1) письмову заяву на ім'я керівника про участь у конкурсі, написану власноруч; 2) копію документа, що посвідчує особу; 3) заповнену особову картку (встановленого зразка); 4) автобіографію; 5) копію трудової книжки (за наявності); 6) копії документів про вищу освіту, підвищення кваліфікації, присудження наукового ступеня, присвоєння вченого звання, військового квитка (для військовослужбовців або військовозобов'язаних); 7) перелік наукових праць

кандидата, опублікованих впродовж останніх п'яти років у вітчизняних та/або іноземних (міжнародних) рецензованих фахових виданнях (далі – наукові праці), зокрема у таких наукових виданнях: включених до Переліку наукових фахових видань України, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері науки, наукової, науково-технічної діяльності та інноваційної діяльності; інших держав; проіндексованих у міжнародних наукометричних базах. Перелік наукових праць з посиланнями на інформаційні ресурси та веб-сайти, де їх розміщено, або електронні копії наукових праць кандидати надсилають на зазначену в оголошенні адресу електронної пошти; 8) письмову згоду на обробку персональних даних.

Документи подавати за адресою: 01104, м. Київ, вул. Бастіонна, 9, (каб. 901);
e-mail: t.stefanska@ihed.org.ua; web-сайт: www.ihed.org.ua. Телефон для довідок: (044) 285-71-24, (093) 093-22-00.
Контактна особа – Стефанська Тетяна Володимирівна.